

KULTÚRA

ROČNÍK XVIII. – č. 4

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

18. FEBRUÁRA 2015

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

A bude, bude, ak už nie je,
a bude, ak už nebolo.
Ožijú zlé i dobré deje
času, čo prejde okolo.

A bude, že sa niečo zrúca
a niečo z prachu vyrastie.
Vráti sa planý menom Zhubca,
no i Duch Boží, našťastie.

Lucifer

A mnohých zmámia zradné zvody
na ceste rovno za spásou.
Stane sa, že sa Planý zrodí
pri sviečkach krivých zdravasov.

A bude hrať, že ovce pasie,
akoby dobru načúval –
raz ako biedny človek práce,
raz ako intelektuál.

TEODOR KRIŽKA

Rozladí struny majstrom hudby,
nech blúdia cestou po nikom,
cynický, chladný, spriečny, hrubý
otrávi slová básnikom.

Na štetce miesto farieb dúhy
maliarom sliny napľuje,
luhajúc, že nik druhý
nič krajšie nenamaľuje.

Nepridá k právu ani čiarku,
žijúc len podľa zákona,
súcitne nechá chorú starkú,
nech v pustom poli dokoná.

Sladučko, nežne navedie ťa
sám sebe podťat' korene,
v materskom lone zabiť dieťa,
pravdaže nenarodené.

Ukáže svetu peklo v malom,
hľa, veľké srdce bez citu.
A povie: Pax! A povie: Shalom!
A zrúca kostol, mešitu.

Pavla Dvorská: Buk na Svätajakubskej ceste, ilustrácia ku knihe T. Križku Bližence z križných ciest

A v synagóge nechá granát,
opitý riekou náreku,
a bez ostychu bude klamať:
Pokoj vám! Salam alejkum!

Polmesiac, hviezdu zneužíva,
kríž haní, cudnosť donaha
zvlieka a przní náruživá,
nezvládnuteľná povaha.

Má moc, má miesto očí mince,
má mnoho podôb, naivný
sám na seba si skladá vinše.
A predsa prehral dejiny.

To jeho temné svetlo žiari.
Ale už nádej svitá z tiem.
Ale už cítiť príchod jari.
Už zberom plodov vonia zem.

Keď bol terorizmus republikánskou hodnotou

Prečo sa toľko v Kultúre venujeme téme Francúzskej revolúcie? Prečo ju nenazývame veľkou? Pre neinformovaných - Ivóli tým istým príčinám, prečo Októbrový prevrat 1917 v Rusku nenazývame VOSR. Zo záhadných príčin sa však ten októbrový prevrat boľševikov odsúdiť smie, ale na Francúzsku revolúciu nik z našich historikov, tobôž politikov, dokonca ani tých tzv. konzervatívnych, ani nesiahne. Pritom sa zamlčiava, že to nebolo nič iné ako teror a vraždenie.

Tento teror a vraždenie porodil mnoho potomkov, ktorí vyčíňali všade v Európe a vyčíňajú dodnes pod všakovakými názvami farebných revolúcií. Držia opraty pevne v rukách a nerozpakujú sa všade nastoliť dik-

Kontinuita

TEODOR KRIŽKA

tatúru alebo rozpútať vojnu, ak z ich sociologických inštitútov vychádza pre revolúciu neblahá prognóza. Pod rúškom budovania lepších zajtrajškov, a lepšie zajtrajšky, to v ich interpretácii neznamená nič iné ako sociálne inžinierstvo, útočia na všetko spojené s kresťanstvom - na Boha, Cirkev, nazývajú epochu rozmachu kresťanstva „temným stredovekom“, odvolávajú sa na údajné zločiny. Križové výpravy, ktoré sa dodnes nazývajú hanlivo „križiackymi“, sa prezentujú ako čierna stránka dejín, rovnako pôsobenie Inkvizície. V historiografii, žurnalistike, literatúre, filme sa hyperbolizujú negatívne stránky zápasu o kresťanskú spoločnosť, neraz ohrozovaný zvnútra i zvonka, akoby ich revolučné „ideály“ stáli menej životov. Opak je pravdou - len Francúzska revolúcia pripravila o život státisíce nevinných ľudí, nehovoriac o nespočetných dokončených či nedokončených pokusoch o zvrhnutie každého režimu, ktorý by sa iba v náznakoch pokúsil o kontrarevolúciu. Žiaľ, súčasník nevníma kontinuitu tejto zrážky uprostred našej civilizácie, ktorá už nadobúda globálny, apokalyptický charakter. Málokto vidí, že za výrokmi súčasných európskych politikov, ktorí neskrývajú označujú ortodoxiu za najväčšie nebezpečenstvo, sa skrýva ten istý hodnotový systém, ktorý vynášiel gilotínu.

Odtiaľ vyvierajú aj také javy ako nahobenie rodiny ako zväzku muža a ženy, a duch tohto boja sa posmieva aj z referenda na Slovensku, ktorého cieľ bol urobiť všetko pre záchranu ľudskej prirodzenosti. Dokiaľ to nepoviem otvorene, budeme klamať sami seba a nahovárať si, že kolaborovať s menším besom je menšie zlo. Výsledok bude sklamanie z prehry. Nedá sa totiž sedieť na dvoch stoličkách, slúžiť Bohu a zároveň budovať spoločnosť založenú na popieraní Božej existencie, ktorá si osobuje právo rozhodovať o počtoch živých i mŕtvych, o ich túžbach a snoch, o ich vkuse a morálke, ba siaha aj na právo nenarodenému životu narodiť sa alebo si ho po narodení osvojiť a odovzdá párom žijúcim v rozpore s Božím poriadkom.

Ani konflikt na Ukrajine nie je mimo tohto súboja o duše celých národov. Hádám jediným pozitívom týchto tragédií je, že skôr či neskôr sa stanú zjavnými aj napriek takmer stopercentnému vlastníctvu práva na informovanosť. Verím, že sa raz prihodí taký zázrak masovo, ako sa stáva jednotlivcom, že sa ich duše a mysle preporodia, že pochopia, aký atentát na ľudskosť sa tu odohráva už niekoľko storočí kontinuálne a zdánlivo triumfálne. Verím, že sa narodí generácia, ktorá nebude lenivá myslieť a pochopí súvislosti v tých tónach prekrútených informácií, ktoré dnešná spoločnosť nazýva vzdelaním.

Pre túto generáciu píšem a vydávam Kultúru.

Terorizmus je síce dávnu skutočnosťou, no jeho francúzsky názov je dedičstvom Veľkej francúzskej revolúcie. Prvá Francúzska republika sa zrodila prostredníctvom teroru.

Len čo revolucionári zvrhli monarchiu, tzv. Prvý Teror prerástol do masakru v parížskych väzniciach s viac než tisícovou väzňov považovaných za "vnútorných nepriateľov" pripravených podrezať "vlastencov" v septembri 1792. Väčšina obetí boli obyčajní väzni. Radikálne zločky nekončili len pri nátlaku na oficiálne štruktúry. Nútili inštitúcie, aby si osvojili politiku, ktorej cieľom bolo nahnať strach nepriateľom Revolúcie, sprisahancom, zradcom a cudzorodým silám snažiacim sa v duchu revolucionárov "terorizovať" priaznivcov Revolúcie. Skutočný teror reagoval na vymyslenú hrozbu kontrarevolučných teroristov.

V čase vojny, keď revolučné Francúzsko bojovalo proti zjednotenej Európe, sa celá opozícia označovala slovom „zrada“. Nastal tzv. Druhý Teror, tentokrát už schválený legálnou cestou. Ako vyhlásil Danton: „Budme strašní, aby sme mohli udeliť ľuďom život“. Historici často siahajú po argumente - legálny Teror umožňoval obmedziť násilie a teda vyhnúť sa ešte väčšiemu násiliu. „Je čas obávať sa všetkých sprisahancov,“ vyhlásil klub Jakobínov na svoju adresu v konvencii z 5. septembra 1793. Teror bol odteraz „na dennom programe“ - prázdna formula, ktorá povoľovala celú škálu výnimiek.

V skutočnosti zohrával Teror v lete 1793 dôležitú rolu vo vládných aktivitách zverených dvom výborom, Výboru pre verejnú blaho a Výboru pre všeobecnú bezpečnosť. Zákon zo 17. septembra neurčito definoval kategóriu „podozrivých“: „...tí, ktorí sa prostredníctvom svojho správania, vzťahov, svojich ústnych vyjadrení alebo písomného prejavu ukázali ako prívrženci tyranie, federalizmu a ako nepriatelia slobody; ktorí nebudú môcť preukázať svoje zivobytie a potvrdiť svoje občianske povinnosti; ktorí nemôžu získať občiansky preukaz; bývalí šľachtici, ktorí nedokážu doložiť svoju nepretržitú náklonnosť k Revolúcii; emigranti, dokonca i tí, čo sa vrátili; obvinení zo zločinov,

vrátane tých, čo boli zbavení viny.“ V krátkosti - ktokoľvek mohol byť považovaný za podozrivého. Každý mohol byť zatknutý a zníženiu potenciálu „pomsty“ medzi ľuďmi mali pomôcť upokojujúce vysvetlenia mnohých odborníkov danej doby. Navyše Jean Jaurés uisťuje vo svojich Socialistických dejinách Francúzskej revolúcie, že Teror si zakladal na vykonávaní „strašných príkladov“, nie však „opráv.“ Vôľa francúzskych historikov Teror vysvetliť (už dlhý čas sa ho nikto neodvažuje odsúdiť), zasadiť ho do kontextu a vyhnúť sa anachronizmom (s totalitarizmom 20. storočia) síce zahriala srdcia, ale potvrdila ťažkosti vyvolané analýzou ľavicového historika François Fureta, ktorú bolo ťažké zaradiť, aby sa, ako zvyčajne, zabránilo neprijemnému prístupu k „Reakcii“.

Podozriví boli počas Teroru súdení na mimoriadnych súdnych dvoroch. Nariadenie bolo rýchle a stranicke, debaty urýchlené a Októbrový dekrét ohraničený do troch dní. Rozsudky budú čoskoro obmedzené len na dve uznesenia - milosť alebo smrť.

Reprezentant (člen Konventu) je pákou Teroru v provincii: má plnú moc ustanoviť obsadenie miest v tribunáli alebo na mimoriadnych vojenských súdoch. Tieto súdy boli zriadené na urýchlenie potlačenia odporu bez zmienky o hromadných popravách. Fouché používal v Lyone náboje, pretože gilotínu považoval za veľmi pomalú; Carrier uskutočnil v Nantes známe topenie ľudí v Loire. Robespierrovo dovolávanie sa po týchto zúrivých teroristoch stále opakujú jeho obdivovatelia, aby bol akceptovaný ako veľký muž prechová-

vajúci nenávisť voči „excesom“. Predsa to bol však práve on, kto inšpiroval poslednú fázu „Veľkého Teroru.“

Teror našiel svoj ústavný vrchol prostredníctvom zákona z 22. apríla (10. jún 1794), ktorý obnovil personál revolučného tribunálu. Článok 4 ohlasuje, že „je zákonom ustanovené potrestať nepriateľov ľudu“. Článok 9 oprávňuje obžalobu len na základe jednoduchého udania, článok 12 ruší súdne vyšetovanie, článok 16 zbavuje obžalovaného práva na advokátsku pomoc a článok 13 ustanovuje výpoveď svedkov za nepotrebnú. Robespierre podporuje návrh Couthona na obmedzenie Konventu: „Táto prisnosť nenaháňa strach konšpirátorom, ani nepriateľom slobody.“

Spôsob uvažovania nepodplatiteľných zostal rovnaký ako v čase procesu s Ľudovítom XVI. 28. decembra 1792 Robespierre vyhlásil: „Občania, posledným dôkazom oddanosti, ktorú predstavitelia musia preukázať vlasti, je obetovať svoje prvotné pohnutia prirodzeného súcitu na záchranu veľkých ľudí a potlačovanej humanity! Občania, útlacnosť, ktorá obetuje nevinnosť zločinu, je krutou útlacnosťou! Zhovievavosť spájajúca sa s tyraniou je barbarská!“

Aby sme zopakovali slávnu formuláciu Saint-Justa, zlovestného archanjela Revolúcie: „Nijaká sloboda pre nepriateľov slobody!“ Formuláciu „sloboda smrti“ treba brať v literárnom význame: pre nastolenie slobody treba nielen „zomrieť“, ale aj „zabit“.

Odteraz nastal Veľký Teror, dokonca aj keď republika porazila svojich vonkajších i vnútorných nepriateľov. „Hlavy padajú ako keď sa štiepa bridlica“ pozname-

náva Fouquier-Tinville. Jean Jaurés snažiaci sa vždy ospravedlniť veľkú revolučnú postavu, písal: „Robespierre sníval o zosilnení terorizmu. Chcel uskutočniť niekoľko hrôzostrašných, nezabudnuteľných týždňov, aby upevnil moc a právo na ukončenie terorizmu.“ Teroristické šialenstvo leta roku 1794, ktoré viac nemohlo byť ospravedlnené „nebezpečenstvom“, malo byť teda prostriedkom na ukončenie terorizmu.

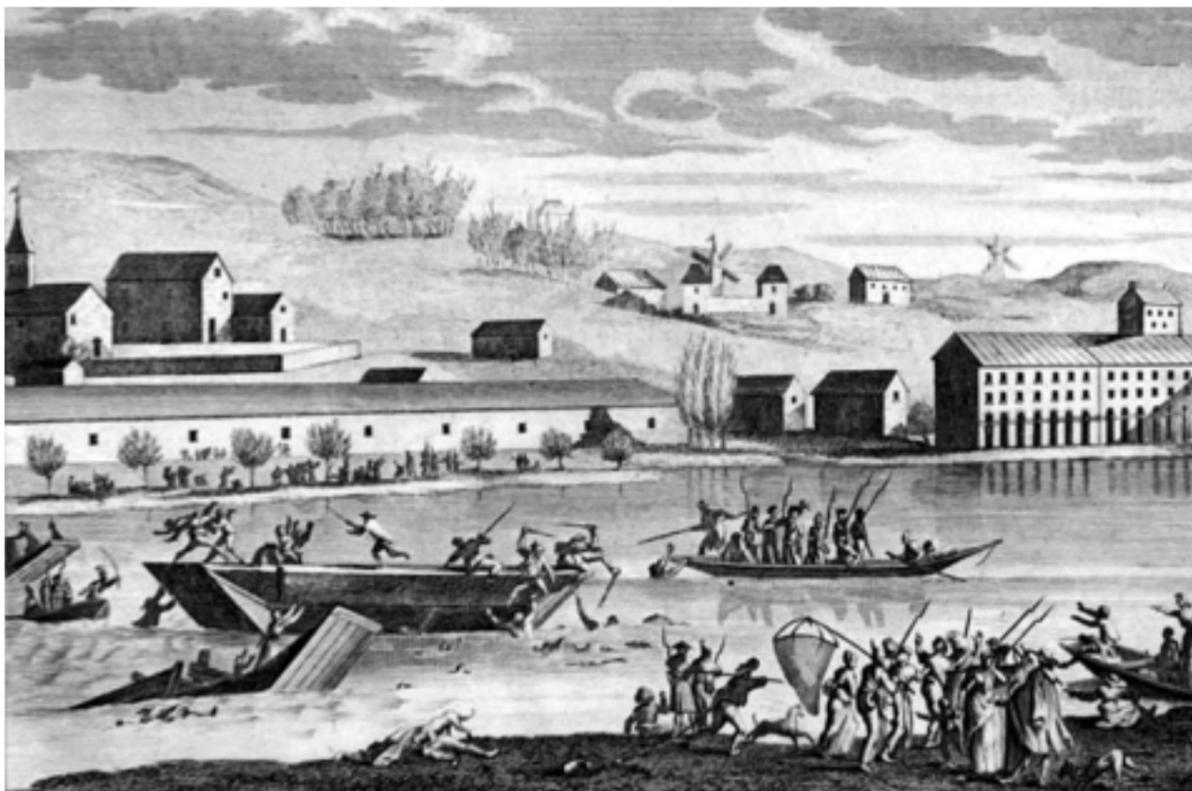
Až pád Robespiera 27. júla 1794 ukončil krvavé jatky. Ale v skutočnosti Teror nemohol zmiznúť úplne. Pokračoval a znovuobjavil sa v priebehu termídorskej etapy a počas vlády Direktória vo výnimočnej miere.

V období od marca 1793 do konca júla 1794 bolo uväznených pol milióna ľudí. V čase 9. thermidora mnoho „podozrivých“ hnilo vo väzniciach bez súdu. Vyše 16 000 osôb bolo popravených po vynesení rozsudku smrti, no treba k nim pripočítať ešte 30 000 popravených bez súdneho procesu. K tomu si ešte pripomeňme mnoho hrozivejšiu bilanciu mŕtvych z vraždenia vo Vendée - zdroja mnohých polemík, ktorý nemožno vyčísliť a ktorého odhady sa veľmi rôznia v závislosti od autorov snažiacich sa buď minimalizovať, alebo preháňať rozsah masakru.

Teror, ktorý nemal nič spoločné so zachraňovaním Republiky, prispel predovšetkým k diskreditovaniu republikánskych ideí na mnohé desaťročia.

GÉRARD-MICHEL THERMEAU
Autor je historik pôsobiaci na lycée de Saint-Etienne

Preložila
Katarína Džunková

Masaker v Nantes roku 1793 - topenie ľudí v Loire

„Som smiešny človek“ alebo „Som človek z podzemia“ - tak o sebe často vravel hrdina F. M. Dostojevského, keď sa obracal k čitateľom. Keď Dostojevskij chcel, aby hrdina prehovoril o tajných či závažných veciach, prehováral jeho jazykom práve k tomu čitateľovi, ktorý by sám seba neoznačil za „smiešneho“ a ani za osobu z podzemia. Čitateľ Dostojevského by pravdepodobne považoval sám seba za seriózneho a solídneho človeka. Ved' sedel za stolom v salónoch či kanceláriách uprostred dôležitých dokumentov, a nie v podzemí. No čím viac sa zahľboval do hutného textu pred sebou, tým viac musel nachádzať vo vlastnom vnútri, vo vnútri solídneho občana, aj črty príbuzné človeku z podzemia. Musel pochopiť, že on sám je tým „smiešnym človekom“, hoci sú jeho ruky ozdobené prsteňmi, hoci mu naškrobený golier obopína dvojitú bradu a za stolom ho obsluhuje komorná. A aj keby bol študentom snívajúcim o svetovom šťastí, aj keby bol bankárom túžiacim po všetkých bohatstvách zeme, pocítil by v sebe hlas: „Som smiešny človek“...

Nuž a ja som stredoveký človek. Ako to na vás pôsobí? Viete sa s niečím takým stotožniť? Vy, ktorým vo vrecku zvoní iPhone, na stole spracúva dáta počítač a na dvore čaká zaparkované auto najmodernejšej japonskej značky? „Nie,“ namietne ktosi. „Ja som moderný alebo dokonca postmoderný človek.“ „A prečo nie?“ opýta sa iný. „Ved' jedno nevylučuje druhé.“ Stotožňujem sa s druhým názorom. Jedno neodporuje druhému, vážení. Ved' Koroľova vysielajúceho na orbitu rakety s ľudskou posádkou nevyrušovala drobná minca, ktorú pri štarte neprestajne zvieral v dlani a ktorá (ako tomu sám veril) prináša šťastie. Aj civilizovaní v elektronickom svete môžeme byť zároveň prehistorickými ľuďmi v nočnej tme. Nie som však priaznivcom nevedomelej zaostalosti. Som za uvedomelý svet vnútorného človeka. Aj v absolútnej tme, aj pri svetle Edisonovej žiarovky môžeme v sebe s plným vedomím nosiť významy cudzie epoche uplyvajúcej za oknom. Niet modernistických a niet postmodernistických ideálov. „Kráľovstvo“, „Stredovek“, „Posledný súd“ - to nie sú strašiaci ani nadávky. Keď očistíme falošné asociácie od jednoduchých pojmov, ak Boh dá, nájdeme zaľúbenie v hanobných slovách a blízkosť v nemódných „trendoch“. Nateraz skúsime rozlúštiť, čo znamená slovo „stredoveký“.

Nebesia pre mňa nie sú mŕtve. Sú živé a dýchajú. Načúvajú hlasom pochádzajúcim zo zeme. Práve odtiaľ, z nebies, prichádza zaslúžený trest i štedré pozhnanie. Lietadlá križujúce oblohu nemajú na tento fakt nijaký vplyv, pretože nelietajú v nebi, z ktorého prichádzajú tresty i dobrodenia.

Peklo je pre mňa realitou. Nepatrí do oblastí, kam umiestňujú stred Zeme topografi. Peklo je trúfalé a chce sa vymaniť z oblastí snov a nočných mór do reality, aby žilo tu a teraz ako holá skutočnosť.

Človek túži byť už na zemi obyvatelom Pekla.

Peklo vedie vojnu proti nebesiam. Peklo chce ovládnuť zem, aby dokázalo Nebu svoju silu. Odkryje svoje karty a vyhlási Nebesiam totálnu vojnu. Mŕtvych pozemšťanov už Peklo neberie do úvahy. Pozemské veci týkajúce sa tejto skutočnosti sú výdatným materiálom na rozjímanie.

Dobro i zlo majú reálnu existenciu. Sú navzájom prepletené ako dvaja zápasníci bojovníci. Sú však

ANDREJ TKAČOV

Stredoveký človek

reálne. Zlo niekedy pôsobí vábivejšie než dobro, a dobro býva také bezfarebné, že si ho nik nevšimne. No napriek tomu všetkému sú však reálne a do konca čias sa nikdy nezmešajú.

Smrť je taktiež faktom, no nič sa ňou nekončí. Neexistuje sama pre seba. Smrť slúži Bohu, ako napokon podľa stredovekého vedomia slúži Bohu všetko na svete. Záhrobný život nie je o nič menej reálny než život „predhrobný“. Oba svety nie sú uzavreté, no jeden preniká druhým a navzájom sa stretávajú.

Ako má každý kruh svoj stred, tak i vo svete panuje Boh. Každý, kto slúži Bohu, sa približuje k centru, a zároveň sa ľudia približujú aj jeden k druhému navzájom. Každý, kto sa od Boha vzdaľuje, dostáva sa na perifériu a napokon pod vplyvom odstredivej sily z kruhu vyletí - von, do bezútešnej tmy, kde je „plač a škripanie zubov.“

To je len stručné zhrnutie

stredovekých myšlienok, ktoré môžu žiť v človeku bez ohľadu na to, či vo vrecku nosí iPhone a či má pred domom zaparkovaný japonský automobil. Áno, takmer som zabudol... Stredoveký človek verí, vie a cíti, že celá pozemská realita sa podobá komédii (nie preto, že by bola smiešna, ale preto, že sa dobre skončí) a celá táto komédia raz dospeje do svojho konca. Masky budú odňaté, špina zmytá, zločinci potrestaní. Zrno bude od-

tomu, aby používali moderný svet, ako používame nábytok v hotelovej izbe. Teda neodmietat' chladničky a natáčky, ktoré máme k dispozícii, no v hĺbke srdca žiť jasnými a prostými stredovekými ideami. Verte mi, stredovekí ľudia neboli smutní. Patrí medzi nich napríklad i Gogoľ alebo Pascal. Všetko veľké a nádherné, na čo môžeme byť hrdí a vlastne všetko, na čo je hrdé ľudstvo samotné, už bolo vymyslené a vymodlené v stredovekých kláštorných celách a dielňach. Stredoveké

vrátam, stál som v úplne súčasnom rade a absolútne súčasným spôsobom som platil za lístok kartou. No už ako načisto stredoveký človek som vošiel do Kremľa a modlil som sa na miestach cárov, pri hrobe patriarchu Hermogena a prechádzal som pomedzi kniežacie hroby v Chráme Archanjela Michaela. Všetko v chrámoch mi bolo také blízke, akoby som bol súčasníkom ich plnokrvného života. Tak sa snažím pristupovať vlastne k všetkému v živote: nespórim so skutočnosťou, čo bliká svetlom reklám a oblieka ma do syntetických materiálov, no snažím sa myslieť a hovoriť podľa toho, čo som už spomenul vyššie - že Peklo a Nebo sú skutočné, že aj za vekom rakvy pokračuje život, že tieto svety sú navzájom prepojené, že jeden preniká druhým a navzájom zápasia, že Boh vládne zvrchovane a v skrytosti tomuto svetu. V skrytosti - teda nie zjavne pre všetkých, ale podľa našej viery v Neho. Spravodlivý bude spasený pre svoju vieru.

Stredoveký sudca sa bojí Nebeského Sudcu, stredoveký vojak má pozemskú vlasť i Nebeské kráľovstvo, stredoveký sviatok je absolútne veselý, a stredoveký pôst absolútne prisny. Akí sú dnešní sudcovia, dnešní vojaci, dnešné sviatky a dnešné pôsty, poznáte aj vy sami. Vedzte však aj to, že práve nazeranie na svet robí z ľudí banditov, zhýralcov a pokrytco a práve pomer k svetu formuje vnútorného človeka. Múdri a silní ľudia si svoj pohľad na svet volia sami, slabí a obmedzení však všetko prijímajú nekriticky ako reklamu.

Táto „smiešna reč z podzemia“ je určená práve tým silným a múdrym. A podobne ako Levša (postava z poviedky N. Leskova z obdobia Krymskej vojny, pozn. prekl.) márne odkázal cárovi, že Angličania nečistia zbrane práškom z rozdrvenej tehly, tak sa aj ja snažím odkázať súčasníkom: „Nedajte Whiskas“.

Preložila Katarína Džunková

delené od pliev a stredoveký človek zo všetkého najväčšmi nechce byť zahrnutý spolu s plievami, ktoré odnesie vietor. Túži byť pšenickou zozbieranou do nebeských sýpok.

Spomenuté myšlienky nepatria do sféry moderny, ani postmoderny, v ktorých niet zmyslu, kde je krása relatívna, pravda iluzórna a morálka zištná. Moderna je svetonázorom samovraha a postmoderna je život po živote. A to, čo bolo skromne vyložené vyššie - stredoveké idey, podľa ktorých sa dá žiť, môžu s pokojným svedomím používať splachovací záchod či lietieť na miesta dovolenkových destinácií lietadlom. Tieto princípy boli síce vyložené povrchno, asi ako keď sa v chrestomatii píše o Vojne a mieri. No myslím, že som napísal pravdu.

Snažím sa totiž primäť ľuďi k

vnímanie sveta robí ľudskú bytosť mnohorozmernou, tajuplnou a mravne zodpovednou, zatiaľ čo súčasné nazeranie na svet robí z človeka syna náhody, prípadne opicu, domov pre baktérie a napokon potravu pre červy. Na ceste od kolísky až po hrob moderné vnímanie sveta rozvážuje človeku ruky a pobáda ho do čohokoľvek našepkávajúc, že za všetko, čo bolo, je zodpovedný niekto iný.

„Som stredoveký človek“. Toto tvrdenie nie je ani smiešne, ani spiatocnicke. Ak sa doň hlbšie započúvame, zistíme, že znie zmysluplnejšie než hlúpy výkrik: Som súčasný človek! Ved' ak žijeme v tomto čase, sme nutne „súčasnými ľuďmi“. O čom tu pochybovať? Akú máme na tom zásluhu? No výber ideí a mravných priorít je v našich rukách a v tomto prípadne nechcem byť súčasným človekom. Mám ešte lepší príklad. Nedávno som ako celkom súčasný človek cestoval metrom k Borovickým

Otvorený list Rade pre vysielanie a retransmisiiu

Na druhom programe televízie RTVS bola dňa 27. januára 2015 odvysielaná diskusná relácia „Večera s Havranom“. S pobúrením konštatujeme, že diskutujúci i moderátor svojimi nepodloženými a jednostrannými útokmi predovšetkým na Katolícku cirkev urážali naše náboženské cítenie, zneužili televíziu, čím hrubo porušili pravidlá dobrého spolunažívania. Osočiť Cirkev z prenasledovania kňazov v minulosti, alebo v súčasnosti a pritom spomínať odvolaného bývalého arcibiskupa Bezáka, propagovať podobnú reláciu Š. Hríba, či jednostranne sekularizmus, ako aj nenávisť napádať Vatikánsku zmluvu, je zarážajúce. Navyiac moderátorom bol zaujatý vraj teológ, ktorý doterajšími mnohými vystúpeniami v médiách preukázal svoj nepriateľsky postoj voči Katolíckej cirkvi. Takéto relácie by sa vo verejnoprávnej televízii, ktorá je platená aj z daní 62 % občanov katolíckeho vierovyznania,

nemali odvysielat', naviac po tom, čo nebola pripustená diskusia organizátorov k blížiacemu referendu o rodine. Je preukázateľné, že generálny riaditeľ RTVS situáciu v tejto verejnoprávnej televízii nezvláda a mal by byť odvolaný. Žiadame, aby v budúcnosti takýmto reláciám nebol poskytnutý priestor v RTVS. Uvítali by sme, aby sa k tejto relácii vyjadrila Konferencia biskupov Slovenska a poslanci NR SR.

SIGNATÁRI:

JÚLIUS BINDER, EVA BOBKOVÁ, JOZEF DARMO, MILAN S. ĐURICA, AUGUSTÍN MARIÁN HÚSKA, ZITA IŽDINSKÁ, JÁN KOŠIAR, JÁN LITECKÝ-ŠVEDA, STANISLAV MÁJEK, PATRÍCIA PORUBSKÁ, JOZEF RÁČZ, MÁRIA RAPOŠOVÁ, ANTON SEMEŠ, JÁN SMOLEC
Bratislava 28. 1. 2015

Nasledujúci článok bol publikovaný v Kultúre 20. februára 2013. Vtedy ešte diskusia o rodine nebola v ohnisku záujmov celej slovenskej politiky aj publicistiky. Nebola ešte témou škriepok a ostrých protirečení, ktoré vznikli prípravou a očakávaním výsledku referenda o rodine.

Náš článok bol asi prvým príspevkom k tejto vážnej problematike. Zdá sa, že sa v krátkom čase naň akosi pozabudlo. Prestal existovať...

Autorom tohto článku je - podľa svojej profesionálnej orientácie - jazykovedec. Preto je pochopiteľné, že túto vážnu spoločenskú, kultúrnu a dnes už i politickú, najmä však náboženskú problematiku sa pokúsil otvoriť poodchýlením dvier do jazyka, do jeho organizácie a jeho svedectva, ktoré sa pre mnohých skrýva za povrchom jazykových javov, a to aj, ba práve našej slovenčiny. Pokúsil sa dokumentovať, o čom môžu vypovedať vzájomné väzby a súvislosti jazykových jednotlív, v tomto prípade slov a ich formálnej štruktúry:

Je to vnímanie označovanej (pomenúvanej) reality a jej štruktúry. Je to vnímanie skúsenosti a vedomostí nositeľov jazyka, je to ich postoj k označovanej a uchovávaním skutočností a skúsenostiam, práve stáročným skúsenostiam, je v tom ich filozofia života - pozorovanie aj hodnotenie prírody a vzťahov človeka k nej, ukladanie poznatkov človeka vo vlastnom, národnom jazyku. Tieto fakty sú nemani pulovateľné. Sú nezmeniteľné. Sú vyryté v skale života.

Presne takto je to aj v prípade minulých i pretrvávajúcich diskusií o rodine. Pokusy zmeniť všetko, aby sme boli „moderní“, „vyspelí“, „pokrokoví“, aby sme vraj neskúšali zmeniť smer pohybu ručičiek hodín, aby sme sa vraj nepokúšali ísť proti súčasnému vývinu sveta, sú hrubým ignorovaním stáročných skúseností, sú pokusom o zlom, v skutočnosti sú podnecovaním k chaosu. A chaos je zo svojej podstaty a v nej pokusom o zrušenie odvekého i večného - stvoriteľského - poriadku v prírode, bezohľadnosťou k nej (dôsledky už pociťujeme). Chaos v ľudskej spoločnosti, predovšetkým v nej - je cestou k ľudsky neovládateľnému stavu, k ničomu, k zániku. Je prejavom i cieľom večného, Zlého odboja...

Usúdili sme, že analytický a hodnotiaci článok „Rodina a čo s ňou súvisí“ je a bude trvalejšie aktuálny. Usudzujeme, že jeho závery sú odôvodnené a nadčasovo aktuálne. Preto sme sa rozhodli publikovať tento text opakovanne. Odporúčame ho na sústredené čítanie.

Pred úvahami o slove rodina treba naznačiť, v akom mechanizme jestvujú slová, aké sú medzi nimi súvislosti, ako človekovi slúžia a čo ich podstata odzrkadľuje.

Slová základnej slovnej zásoby, základná slovná lexika, odkrýva cez svoje významy a formy poznanie nositeľov jazyka o svete, živote a skúsenostiach človeka, ako sa zbierali a ukladali počas stáročí, o jeho bytí v prírode a spoločnosti, o poznani a o jeho životnej filozofii.

Platnosť slov (pomenovaní) a ich komunikačná použiteľnosť vyplýva z

ÁBEL KRÁČ

Rodina a čo s ňou súvisí

ich vzájomných formálnych a obsahových súvislostí: A reflektuje B a B reflektuje A, A jestvuje, lebo je v usporiadanom celku, napríklad v celku abecedy. Jednotlivina závisí od celku a celok je množina jednotlivín. Jednotliviny odkrývajú podstatu, ktorá je poznateľná v celku - z neho vyplýva. V celku - v prípade slov v sémantickom a gramatickom celku čiže v slovných súvislostiach - je uložená a odkrýva sa spoločenská skúsenosť a spoločenské poznanie, ktoré sa jazykom udržiava a z pokolenia na pokolenie i odovzdáva. Tak je to aj v prípade slova rodina.

Napríklad slovenské slovo rodina je sémanticky i svojou formou v jednoznačnom vzťahu k podstate pomenúvanej skutočnosti: jeho podstata sa vo vzťahu k označovanej skutočnosti odkrýva v slove rod, ktoré je aj jeho jazykovým koreňom. Cezeň je vo vzťahu s mnohými odvodenými slovami ako napr. rodiť, zrodiť, zrod, porodiť, pôrod, narodiť, odrodiť, odroda, úroda, rodokmeň, rodofub, národ... V tom sa odkrýva podstata významu (zmyslu) slovného základu rod. Slovo rodina je však svojím obsahom a zmyslom blízke aj k slovám vznik, (v slovesnom tvare k vzniknúť) a potom vo vzdialenejšom vzťahu aj k slovesu splodiť s jeho slovným koreňom plod, teda výsledok, pokračovanie i výrastok.

Je tu však aj ďalšia významná súvislosť: Pre člena rodiny, ktorý je od svojej rodiny vzdialený, je preňho jeho rodina domovom, vzdialeným priestorom spoločného rodinného bytia, hniezdo, z ktorého vyšiel. Tu nachádzame nový slovný základ: dom, teda materiálne ohraničený priestor, v ktorom býva rodina. Odvodené slovo domov je obsahovo výrazne chudobnejšie, svojím rozsahom však omnoho širšie: vzťahuje sa na všetky domy všetkých rodín, už to nie je jeden dom, sú to všetky domy všetkých rodín. To už je domov, resp. aj domovina. No a tu sa odkrýva ďalšia súvislosť: Domovina je v takejto širšej súvislosti (s chudobnejším obsahom, ale väčším rozsahom) vlast', kraj, priestor, v ktorom sa človek narodil, kde žije, kde bola alebo aj je jeho rodina, a ešte v ďalšom rade takýchto súvislostí je to aj otcina. Je to objekt subjektívne veľmi blízky a vzácny, je to neobchodovateľný majetok. Človek bez vlasti by bol človekom bez spoločenskej identity, bez istoty, bez koreňov. Živo sa to pociťuje v cudzom prostredí, po strate domova. O tom by vedeli veľa povedať napr. aj naši krajanovia vo svete.

DOMOVINA JE V NÁRODE.

Po naznačení súvislostí, ktoré vychádzajú z jazykového formálneho a vecného priestoru slova rod - rodina môžeme sa vrátiť k podstate:

Zovšeobecnene môžeme konštatovať, že rodina je teda celok a priestor alebo spoločenské miesto a inštitúcia pretrvávania spoločenského bytia a jeho pokračovania procesom sebaobnovy a zachovania existencie vznikom nového z podstaty jestvujúceho.

Rodina je aj proces a dej spolupôsobenia tých jednotiek, ktoré rodinu

mička“, lebo veď oni sú rovní, gender, sú teda 1 a 2 a to je veľmi lákavé a vyspelé, veď niečo také dobre funguje aj inde: máme STV1, STV2, jednoducho „1“, „2“, pribudla nám i dopravná zastávka tohto modelu „bé bé cé jeden plus“ (BBC 1+), nemožno nepredpokladať, že to pôjde ďalej...

Všimáš si, vážený čitateľ, ako všetko jedno do druhého krásne zapadá? Myslíš si, že je to iba číra náhoda? A rodina? Treba predsa niečo urobiť! A tak sa už hovorí, že na Zeme stačí pol miliardy obyvateľov!

Preto teda musíme zotrvať na stanovisku, že v dnešnej „vyspelej“ spoločnosti manifestačne presadzované homosexuálne a lesbické spoluzitíe nie je rodina. Toto spoluzitíe nemôže byť ani udržiavané a podporované spoločnosťou takými prirodzenými právami, aké mala odvekovo skutočná rodina: jediná a nenahraditeľná zábezpeka pretrvávania života spoločnosti. Tieto iné spoluzitíe sú chorobné. Súčasné pokusy o existenčné zmeny v základoch spoločnosti šírením a všemožným podporovaním homosexuálnych a lesbických náhrad rodín, sú vo svojich dlhodobých dôsledkoch pre spoločnosť sebaovražedné akty. (Týmto hodnotením sa nemá šíriť nenávisť, najmä nie nenávisť k jednotlivcom - zrozumiteľne a jednoznačne sa iba pomenúva sama skutočnosť.)

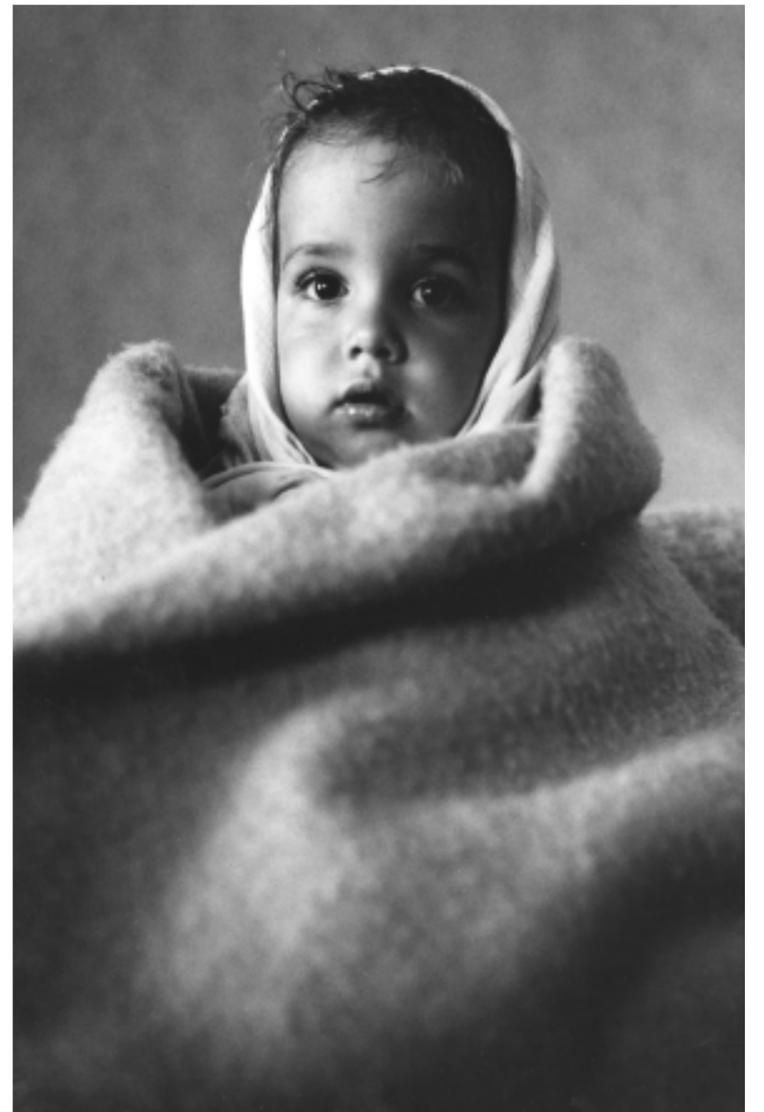
Z týchto východísk sa otvára cesta aj k ďalším veľmi zaujímavým otázkam, k otázkam, ktoré možno odvodzovať z toho istého formálneho a obsahového, gramatického a sémantického hľadiska, teda z tej istej pomenúvanej podstaty: to je od rod odvedené rodisko - a potom je to aj národ, synonymicky (formálne nesúvisiace označenia) domov, domovina, vlast'. (To ako hodnota rezonuje aj v našej známej piesni Rodný mój kraj...)

Kiež by sme si to my všetci nositelia a pestovatelia (používatelia) slovenčiny, kiež by sme si to, čo nám bolo vekmi potvrdené a jazykom ako poznanie odovzdávané, konečne začali uvedomovať a z toho uvedomenia ďalej odvodzovať i naše vnútorné ustrojenie a podľa neho potom aj správanie a konanie! Kiež by sme pochopili individuálnu a sociálnu i etickú hodnotu domoviny - vlasti, morálnu hodnotu národa, v ktorom sme sa narodili, ktorý nás ako naše životné prostredie formoval, ktorý je spolutvorcom a zábezpekou našej identity, teda nášho bytia. Všetko to máme hlboko vo svojej podstate zakódované v rodine a jej názvom aj v našej materčine. Odkrýva sa tu aj neobyčajná (pre niektorých neželateľná) starobylosť alebo vek, hĺbka a trvanosť slovenčiny.

Tá plánovaná pol miliarda bude totiž určite stačiť na služby - tým, čo sú za záclonou. Dá sa to dosiahnuť (napríklad bez vojny) inak než zmenou toho, čo dnes voláme rodinou?

RODINA SA STALA AKTUÁLNYM PROBLÉMOM „VYSPELÉHO“ SVETA.

Čo teda rodina je a čo nie je? Náš vzácny jazyk, naša milá slovenčina sama odkrýva protirečivosť, nezmyselnosť a nemožnosť nazývať rodinou to, čo ňou nie je, čo odporuje samej podstate pomenovania, totiž rodu, zrodu, odovzdávania života plodením nového života zo svojho života. Naša slovenčina neprehľadnuteľne odkrýva absurdnosť tohto stavu. Absurdnosť, ktorá má dnes aj svoje pokračovanie v odmietaní tradičného, v mnohých súvislostiach používaného a nezameniteľného označenia pôvodcov a nositeľov rodiny, slov otec, matka.

Snímka: Ján Motulka

Bolo by to tak aj vtedy, keby sme my Slováci neboli dlhé veky rástli zo svojho, na svojom a vo svojom, keby sme naopak boli závislí od cudzieho, keby sme boli žili na cudzom a s cudzím?

Vráťme sa však k podstate témy o rodine, k jej základu a vznešenému cieľu:

ZÁKLADNOU JEDNOTKOU EXISTENCIE ĽUDSTVA

JE RODINA:MUŽ A ŽENA, z ktorých pochádza dieťa (deti). A deti pokračuje stvoriteľské dielo.

Toto je podstatný, o všetkom ďalšom rozhodujúci a všetko ďalšie určujúci fakt: pokračovanie Božieho stvoriteľského diela.

Muž a žena sú protiklady jednoty: tvoria celok. Z neho pochádza dieťa. Spolu tvoria rodinu. V nej sa prítomnosťou dieťaťa formuje aj sám otec a sama matka. Bez dieťaťa a jeho opater (výchovy) by nevznikla hodnota otca a matky.

Otec a matka sa špecifickým spôsobom zúčastňujú na telesnom a duševnom raste dieťaťa, ktoré zasa dotvára otca a matku. Dieťa je teda aktívnym spoluvorcom celku rodiny.

Stvoriteľ vložil do muža a ženy vzájomne sa priťahujúce a dopĺňajúce protiklady, ktoré sú prirodzenou zárukou pokračovania jeho stvoriteľského diela. Je to teda prirodzený a nezrušiteľný poriadok - Boží zákon. Je viditeľný aj mimo ľudskej spoločnosti. Manipulácia v tomto zákone je zreteľným prejavom protivenia sa Bohu.

Každý pokus o narušenie tohto prirodzeného poriadku je v pravom zmysle slova existenčnou deštrukciou ľudstva. Ak sa muž alebo žena pokúšajú využiť prejavy ich zjednotenia bez vzájomnej spolupráce obidvoch (muža a ženy), protivia sa prirodzenosti, protivia sa Božiemu zákonu a Bohu, plodia zlo so všetkými jeho dôsledkami pre človeka a ľudstvo: pokúšajú sa o totálnu deštrukciu ľudstva. Zneužívajú prirodzený (Boží) zákon proti samej prirodzenosti, tvoria zvrátenosť. Hrešia podľa výkriku vzbury „non serviam“!

Zaradením dieťaťa do hriešnej nerodiny sa nevyhnutne deformuje aj dieťa: nedostáva sa mu buď formujúci vplyv otca alebo matky. Je svojím životným prostredím nevyhnutne psychicky formované prinajmenšom k ľahostajnosti ku skutočnej rodine alebo aj proti nej, proti prirodzenému poriadku, je už samými okolnosťami života v homosexuálnej alebo lesbickej „rodine“ - aj v prípade, keď by to jeho vychovávateľa nechceli - vedené k zvrátenosti.

Adopcia detí do domáceho prostredia dvoch mužov alebo dvoch žien je ťažkým hriechom. Je násilím na dieťať. Spoločnosť, ktorá to zákonne umožňuje a podporuje, vedome ničí sama seba.

Dôsledky deštrukcie rodiny sú v každom prípade zlé. Môžeme to vidieť aj v opakujúcich sa prípadoch detí (alebo už aj dospelých) žijúcich mimo rodiny, keď sa rodina rúca zlým konaním otca alebo matky, keď sa rodina rozpadá - a to aj v prípade legálne uskutočneného rozvodu, keď dieťa alebo deti vyrastajú v sociálnych zariadeniach, v lepšom prípade v náhradných rodinách. Týždenne nám to prináša naša televízia v programe Pošta pre teba, týždenne prežívame tragédie takýchto rozpadnutých rodín, túžby týchto trpiacich poznať svojich rodičov alebo súrodencov, stretnúť sa s nimi, uspokojiť sa vo vlastnom, pôvodnom rodinnom zväzku. Taká je sila a hodnota rodiny. Skutočnej rodiny, ktorá chce aj falšnými heslami rušiť vraj „vyspelá“, „moderná“, „pokroková“ spoločnosť...

Preto je nevyhnutné, aby všetci, ktorí sú schopní pochopiť tieto súvis-

losti, využili všetky možnosti na zabránenie vzniku takého „poriadku“, ktorý „zákonne“ zabíja (vraždí) ľudstvo, ktorý je zo svojej podstaty v spoločenskej sebvraždy so všetkými jeho mravnými dôsledkami. Aký zmysel majú potom vzdychy nad nízkou natalitou, nad starnutím a postupným vymieraním spoločnosti? Vymieranie spoločnosti je znakom jej choroby.

Preto je tiež celkom neprípustná ani školská výchova detí k budúcej akceptovaniu náhrady rodiny spoložitím dvoch ľudí rovnakého pohlavia a dokonca aj s adopciou detí.

Poznámka na záver: Usudzujem, že by sme nemali zmeškať príležitosti na pokojné diskusie o tomto probléme, o probléme oslabovania základného článku existencie spoločnosti. Nemôžeme podľahnúť ani lákavému tlaku okriedlého hesla dneška, tzv. tolerancii. Uvedomme si: Nehovorí sa o láske k blížnemu, hovorí sa o tolerancii, ktorou sa cielene rušia hranice medzi tým, čo je dobré a tým, čo už dobré nie je. Presadzovaním tolerancie bez udania jej hraníc sa dnes zvädzajú mnohí ľudia, rúcajú sa mnohé dokázateľne osvedčené istoty. Cieľom takejto tolerancie je dnes aj rozklad rodiny a destabilizácia spoločnosti.

Nasledujúci článok bol publikovaný v Kultúre 20. februára 2013. Vtedy ešte diskusia o rodine nebola v ohnisku záujmov celej slovenskej politiky aj publicistiky. Nebola ešte témou škriepok a ostrých protirečení, ktoré vznikli prípravou a očakávaním výsledku referenda o rodine.

Náš článok bol asi prvým príspevkom k tejto vážnej problematike. Zdá sa, že sa v krátkom čase naň akosi pozabudlo. Prestal existovať...

Autorom tohto článku je - podľa svojej profesionálnej orientácie jazykovedec. Preto je pochopiteľné, že túto vážnu spoločenskú, kultúrnu a dnes už i politickú, najmä však náboženskú problematiku sa pokúsil otvoriť poodchýlením dvier do jazyka, do jeho organizácie a jeho svedectva, ktoré sa pre mnohých skrýva za povrchom jazykových javov, a to aj, ba práve našej slovenčiny. Pokúsil sa dokumentovať, o čom môžu vypovedať vzájomné väzby a súvislosti jazykových jednotlivín, v tomto prípade slov a ich formálnej štruktúry: je to vnímanie označovanej (pomenovanej) reality a jej štruktúry. Je to vnímanie skúsenosti a vedomostí nositeľov jazyka, je to ich postoj k označovaným a uchovávaním skutočnostiam a skúsenostiam, je v tom ich filozofia života - pozorovanie aj hodnotenie prírody a vzťahov človeka k nej, ukladanie poznatkov človeka vo vlastnom, národnom jazyku. Tieto fakty sú nemanipulovateľné. Sú nezmeniteľné. Sú vryté v skale života.

Pápež František v kázni, ktorú povedal v novembri 2013, sa vyjadril o Bensonovej knihe, kde o nej hovorí, že je zobrazením nového sveta, ktorého duch vedie a zväzka k „falošnému pokroku“ a k odpadu od pravej viery.

Na svojej spiatočnej ceste z Filipínskych ostrovov (18.jan.2015) pápež František znovu upriamil pozornosť na Bensonovu predstavu modernej spoločnosti, ktorá nielen že odvádza od Boha, ale priam bojuje proti Bohu. Povedal to v súvislosti s tzv. ideologickou kolonizáciou, pred ktorou varoval kresťanské rodiny na Filipínach - ale v širšom zmysle aj u nás a na celom svete. V svojom príhovore k rodinám v Manile dňa 16. januára 2015 pápež František povedal: „Existujú ideologické kolonizácie, ktoré sa snažia zničiť rodinu. ... Nepochádzajú zo stretnutia s Bohom, ... ale prichádzajú zvonka, a preto ich nazývam kolonizácie... A ako v určitom období svojej histórie, naši predkovia dozreli k rozhodnutiu pove-

dať „nie“ akejkoľvek politickej kolonizácii, tak aj my a naše rodiny musíme byť veľmi prezieraví, veľmi pružní, veľmi silní povedať „nie“ akémukoľvek pokusu o ideologickú kolonizáciu rodiny“.

Ideologická kolonizácia a Bensonov Pán sveta

V priebehu posledných troch mesiacov pápež František dvakrát poukazoval na profetickú knihu, ktorá vyšla pred sto rokmi, a ktorá je významným varovaním pre našu dobu. Je to kniha anglického konvertitu, Mons. Roberta H. Bensona, Lord of the World, ktorá vyšla v roku 1907. (V tridsiatych rokoch minulého storočia vyšla aj v slovenskom preklade pod názvom Pán sveta. Spomínam si, že som ju čítal ako 14-ročný študent).

A nielen František, ale aj jeho predchodca, Benedikt XVI., odkazoval na túto knihu a na jej výstražné prorocké varovanie pred nebezpečenstvom sekularizmu a s ním spojených javov, ktoré ohrozujú ľudstvo odbúraním tradičných kresťanských hodnôt. Benedikt XVI. - vtedy ešte ako kardinál Jozef Ratzinger - reagoval na prejav amerického prezidenta Georgea H. W. Busha, ktorý v svojom prejave 8. februára 1992 vystúpil s požiadavkou nového svetového poriadku („a new world order“). Kardinál Ratzinger v svojej prednáške na Katolíckej univerzite Najsvätejšieho Srdca (Universita Cattolica del Sacro Cuore) mu odpovedal, že toto volanie pripomína situáciu, akú zobrazuje kniha Mons. R. H. Bensona Lord of the World. Aj tam autor podáva predstavu zjednoteného sveta, ktorého vláda potom zneužije svoju moc na zničenie duchovných hodnôt. Pod rúskom propagandy, vzletných slov a fráz sa vytvorí podobný „nový svetový poriadok“, v ktorom sa „veľký nositeľ pokoja“ nakoniec prejaví ako Antikrist.

Pápež František v kázni, ktorú povedal v novembri 2013, sa vyjadril o Bensonovej knihe, kde o nej hovorí, že je zobrazením nového sveta, ktorého duch vedie a zväzka k „falošnému pokroku“ a k odpadu od pravej viery.

Navonok všetko vyzerá sľubne; vojny sú zakázané a na svete nastane trvalý mier. Ľudia sú uchvátení prezidentovými rečami, slepo idú za ním nielen prostí občania, ale aj inteligencia, ba aj mnohí kňazi a biskupi. Využívajú túto dôveru Felsenburgh začína zavádzať nové opatrenia. A tu charizmatik vodca postupne nadobúda črty pripomínajúce apokalyptického Antikrista: viera v Boha je nahradená kultom sekulárnej humanity, eutanázia je povinná pre starcov, mrzákov, nevyliciteľne chorých, atď. Tí, čo sa postavili na odpor tomuto novému poriadku sú prenasledovaní, trýznení a likvidovaní...

Vtedajší pápež (Ján XXIV.) pozve do Ríma pátra Franklina, vymenuje ho za kardinála a na jeho návrh založí Rád Ukrižovaného Krista. Členovia rádu sa zaväzujú

hájiť kresťanskú vieru až do prelátia krvi. Sám pápež sa stáva členom tohto rádu. Verní katolíci v Anglicku pripravujú povstanie proti prezidentovi. Kardinál Franklin ich chce prehovoriť, aby nesiahli na násilné prostriedky. Medzitým sa však prezident Felsenburgh o prípravách dozvie a z pomsty nariadi zničiť Rím, zavraždiť pápeža a všetkých kardinálov. Masakre uniknú iba traja kardináli, ktorí v tom čase neboli v Ríme. Jedným z nich je kardinál Franklin, ktorého zvolia za pápeža (Silvester III.)

Medzitým prenasledovanie pokračuje, jeden kardinál je obesený, druhý zomrie v Jeruzaleme. Oстане iba pápež Silvester, ktorý sa potom s hŕstkou veriacich utiahne do Svätej zeme na pole Armageddon, miesto posledného zápasu synov sveta so synmi sveta. Prezident Felsenburgh a ostani svetoví vodcovia zhromaždia útočné oddiely, aby zničili aj tento posledný hlúčk kresťanov na zemi. Pápež Silvester ako starostlivý pastier zhromaždí okolo seba tých, čo ostali verní až do konca, odslúži svätú omšu, po ktorej nasleduje poklona Najsvätejšej Sviatosti oltárnej. Počas spevu hymnickej piesne Tantum ergo Sacramentum oddiely prezidenta Felsenburgha zaútočia na modliacich sa...

Kniha končí slovami: „Then this world passed, and the glory of it.“ (Potom sa pomínul tento svet a jeho sláva.) Kniha Roberta H. Bensona je literárne dielo a nie vedecká prognóza. Netreba ju teda brať doslovne. Upútala však pozornosť posledných dvoch pápežov smelým a varovným poukazom na súčasný konflikt medzi kresťanstvom a sekulárnym humanizmom. S humanizmom, ktorý neprináša oslobodenie, ale usiluje sa o dôveru ľudstva škodlivými myšlienkami, zaodiatymi do rúcha krásnych hesiel, príťažlivých sľubov a lákavých vízií. Takto sa mu darí ovládnuť svet. A keď dosiahne svoj cieľ, potom tvrdou päsťou presadzuje svoju ideológiu, nemilosrdne zavádza „nový poriadok“, rúca tradičné kresťanské hodnoty a likviduje všetko, čo mu stojí v ceste.

Poukazom na tieto skutočnosti pápeži Benedikt i František upozorňujú, že nie všetko, čo je staré, je zlé a nie všetko, čo je nové a moderné, je aj nevyhnutne dobré. Láhkomyselná výmena starých a osvedčených hodnôt novými a nevyskúšanými, ktoré nemajú zázemie, môže mať tragické následky pre celé ľudstvo.

Poukazom na tieto skutočnosti pápeži Benedikt i František upozorňujú, že nie všetko, čo je staré, je zlé a nie všetko, čo je nové a moderné, je aj nevyhnutne dobré. Láhkomyselná výmena starých a osvedčených hodnôt novými a nevyskúšanými, ktoré nemajú zázemie, môže mať tragické následky pre celé ľudstvo.

Básnickú zbierku Teodora Križku *Blížence z križných ciest* ilustrovala brnianska výtvarníčka a vedecká ilustrátorka Pavla Dvorská, absolventka Fakulty výtvarných umení VUT v Brne a majstrovských kurzov u akademických maliarov ako J. Janiček alebo D. Kállay. Slovenskému čitateľovi sa tak dostáva do rúk kniha, ktorá premoštuje básnické slovo s poéziou kresby. *Básnický princíp naozaj prestupuje diela Pavly Dvorskej, hoci mnohé z nich patria do oblasti vedeckej ilustrácie rozprestierajúcej sa na pomedzí vedy a výtvarného umenia. S básnickou citlivosťou totiž skúma okolitý svet a k stromom, kvetinám a krajine pristupuje ako k živým bytostiam. Každý strom objavuje ako osobnosť so svojim vlastným osudom, vývinom a premenami v priebehu roka. Vníma ho ako jedinečný, nepodobný na nijaký druhý na svete. Ved' našu pozornosť si zasluhuje každé steblo obilia i trávy. O zvláštnych stromoch hovorí: „Vyhľadávam ich a som nimi vyhľadávaná“. A stromy ju nachádzajú naozaj. Tak ju „našli“ aj na pútnickej ceste do Santiaga de Compostela, počas ktorej portrétovala gaštany a duby, ktoré neskôr ilustrovali básnickú zbierku Teodora Križku. Aj životy stromov sú podobne ako život človeka spojené vonkajškom i vnútornou emóciou s miestom rastu. Iné sú stromy v kolektíve lesa, celkom inak vyznievajú ako samotári pri kaplnkách či božích mukách. Svoje dejiny zažili korene, koryna, dutiny i listy každého stromu. Neviditeľné oči stromov videli celé generácie ľudského rodu, premeny štátov a miest. A napokon sú stromy darcovia nielen kyslíka, ale i darcovia samých seba - keď odovzdajú človeku svoje telá ako masu dreva a aj ich zoťatý peň poslúži ako lavička, kde unavený pútnik nájde odpočinok. To všetko zachytávajú ilustrácie Pavly Dvorskej.*

Pavla Dvorská je ilustrátorkou učebníc a slovníkov nakladateľstva v Olomouci, ilustrovala publikácie o svete zvierat, ale napríklad aj *Tajomné príbehy A.C. Doylea*. Významný vplyv na jej tvorbu i život mal jej manžel Pavel Dvorský (nar. 1946), ilustrátor desiatok odborných a populárno-náučných kníh, majster botanickej, antropologickej a archeologickej kresby a autor motívov viacerých známok Českej pošty.

- Vo vašej tvorbe sa vzácné spája veda a umenie. Povedali by ste nám niečo o fenoméne vedeckej ilustrácie? Ktorá z týchto dvoch zložiek vás väčšmi oslovovala - prirodoveda alebo umenie?

PAVLA DVORSKÁ:– Vďaka tomu, že témou mojej voľnej tvorby je príroda a to najmä v podobe stromov, nemala som nikdy k botanickej kresbe ďaleko. Teda obe tieto zložky sú u mňa v súlade. Rozdiel spočíva len v tom, že vedeckou ilustráciou sa človek užívá, čo sa o voľnej tvorbe povedať nedá.

- Svet rastlín vás fascinoval už od detstva. Ako na vás vplývala príroda v detskom veku? Máte svoje obľúbené miesta, zákutia, konkrétne rastliny či stromy, ktoré vás oslovovali?

PAVLA DVORSKÁ:– Ako dieťa som určite vnímala skôr jednotlivé druhy rastlín. Pohľad dieťaťa je totiž bližšie upriamený na zem a nevidí dostatočne dobre do diaľky. Preto si dieťa dokáže tvoriť svety z maličkostí. V tej dobe

som trávila veľa času u babičky na záhrade. Je to ešte stále taká trochu tajomná Trnkova záhrada s kocirom, ktorú budú čitatelia určite poznať (podľa knihy *Záhrada* od J. Trnku, pozn.red.). Záhrada má mnoho zákutí: vlhké miesta pod smútočným bukom voňajúce konvalinkami, kam prebleskujú lúče slnka len tu a tam cez hradbu listia. Buk je najkrajší na jar, keď sa rozvíjajú jeho nežne pápernaté hodvábné lístky. Alebo ohromné staré orechy, pôvodne strážcovia všetkých rohov záhrady, kde som sa učila spolu s mačiatkami šplhať po stromoch. Alebo taktiež slnečný múrik, kam sa vysemenil orgován a občas nejaká slnečnica. Sídlili tam plošnice a ďalší hmyz. Z našej

aby som aj ja raz vedela kresliť ako on. Takže keď môj manžel začal učiť na Strednej umelecko-priemyselnej škole v Brne, ktorú som vtedy navštevovala, hneď som vedela, o koho ide.... Čakala ma však ešte vysoká škola a niekoľko rokov práce a ciest do zahraničia, než sme sa znovu stretli.

- Skúste nám v krátkosti priblížiť osobnosť vášho manžela, ilustrátora Pavla Dvorského. Čitateľov určite zaujme, že spolupracoval aj s Českou poštou na tvorbe známok.

PAVLA DVORSKÁ:– Manžel je autorom štrnástich známok. Osem z nich patrí do série Krásy našej vlasti. Patrí tam napríklad

básnika Jana Skácela, narodeného vo Vnořovoch. Ako si spomína na osobnosť Petra Skácela?

PAVLA DVORSKÁ:– Petr Skácel učil môjho manžela na Ludovej škole umenia, kde ho pripravoval na talentové skúšky na strednú umeleckú školu - tú istú, na ktorej teraz vyučuje on sám. Petra Skácela popisuje ako tolerantného a osvieteného učiteľa. S jeho bratom Janom a taktiež s básnikom Oldřichom Mikuláškom sa po štúdiách stretával v brnianskych reštauráciách. Oldřicha Mikuláška hodnotí ako veľmi spoločenského a zábavného človeka. Oproti tomu vraj Jan Skácel pôsobil trochu rezervovane a zádumčivo.

Pieseň o duši stromu

Zhovárame sa s výtvarníčkou Pavlou Dvorskou

Pavla Dvorská ukazuje Teodorovi Križkovi jednu zo svojich grafik, z ktorých viaceré zachytávajú staré stromy rastúce povedľa Svätajakubskej púte do Santiaga de Compostella

tišnovskej záhrady je vidieť kopec Květnicu, ktorá je isto aj prvým krajinným celkom, ktorý som si ako dieťa uvedomovala. Jej južná strana oplýva druhmi rastlín a hmyzu, ktoré sa vyskytujú na Balkáne a na severnej strane zas rastú hlboké bukové, takmer horské lesy patriace už do Českomoravskej vysočiny.

- Záujem o botaniku a s ňou súvisiace odborné publikácie vás priviedli až k prácam Pavla Dvorského - vášho manžela. Ako sa spätne dívate na túto priam až neveriteľnú zhodu okolností, že človek, ktorý vás oslovil prostredníctvom svojich kresieb, sa stal neskôr vašim manželom?

PAVLA DVORSKÁ:– Práca svojho terajšieho manžela poznám naozaj už od svojich deviatich rokov vďaka knižke *Hľadání přírody* od nakladateľstva Blok. Ilustrácie Pavla Dvorského som veľmi obdivovala a priala som si,

kláštor v Oseku, bazilika v Třebíči, kláštor v Plasoch alebo mesto Hradec Králové. Všetky tieto i ďalšie miesta sme osobne navštívili, aby bola tvorba známky autentická. Spomínané pamiatky majú nesporne silného genia loci.

Manžel sa zaoberá takmer výlučne vedeckou ilustráciou. Jeho už dvadsať rokov staré antropologické rekonštrukcie sú porovnateľné s modernými výsledkami rekonštrukcií, na ktorých pracujú celé tímy odborníkov. Keď sa potom takéto rekonštrukcie objavujú v časopise *National Geographic* a nazývajú sa podobajú dávnym manželovým ilustráciám akoby si boli bratmi, predstavuje to istú satisfakciu. Samozrejme, manžel sa venuje aj ilustrácii fauny a flóry.

- Vášho manžela učil na Ludovej škole umenia v Brne výtvarník Petr Skácel, brat

- Spomenutím básnika Jana Skácela sme sa dotkli oblasti poézie. Aký je váš vzťah k poézii?

PAVLA DVORSKÁ:– K literatúre mám hlboký vzťah, poéziu nevynímajúc. Obdivujem napríklad grafika a básnika Bohuslava Reynka a jeho ženu Susanne Renaud. Veľmi ma teší, keď môžem čítať knihy v origináli a tiež mám rada zrkadlové preklady textov v knižkách. Reynkov preklad básní Susanne Renaud je toho príkladom. Vôbec všetky knihy z nakladateľstva Petrkov sú skvelé. Patrí medzi ne i kniha *Muž*, ktorý sadil stromy od Jeana Giona.

- V jednom zo svojich textov o vedeckej ilustrácii ste sa vnímavo dotkli popisu stromu ako živej bytosti. Písali ste dokonca o portretovaní stromu. Ako vnímate individualitu stromu?

PAVLA DVORSKÁ:– Stromy mám naozaj veľmi rada. Asi by som nemohla dlhodobo žiť v krajine bez stromov. Krajina a strom sa navzájom ovplyvňujú. Inak vyzerá strom ošľahaný vetrom na horskom úbočí a inak strom v bezpečí širokého údolia, kde má dostatok priestoru, pokoja a živín na svoj rast. Popri tom existujú aj menej zjavné faktory ako blízkosť prameňov, geologické anomálie... Áno, i história človeka je spätá so stromami. Posvätné háje, stromy vysadené pri narodení človeka, stromy rôznych národov: germánske duby, slovanské lipy... Stromy poslucháči a utešitelia ako vrbý či brezy. Stromy symbolizujúce prechod do iných svetov ako hlohy a tisy. Nádherné tisícročné tisy Anglicka a Škótska strážia starobylé kostoly, ktoré sú však oproti týmto tisom vlastne mladé... Každý strom je individualita rovnako ako človek. Niektorý má rád spoločnosť a mestá, napríklad ako všeobjímajúci platan - strážca kaviarní, mestských zákutí a tržníc. Veselý pagaštan kónský žiariaci svietnikmi kvetov do očí detí a svižné bubnovanie jeho tmavých plodov o dlažbu ulíc na jeseň taktiež lahodí sluchu školákov...

- Spomínate, že rastlinu je najlepšie kresliť počas jej vegetačného cyklu, sledovať jej premenu, ako kvitne, rodí plody, vädne a umiera... Pamätáte si na konkrétne rastliny, ku ktorým ste mali vzťah?

PAVLA DVORSKÁ:– Prichádzajú mi na um už spomínané vlašské orechy na záhrade. Z pôvodných štyroch zostal už len najmladší - boli totiž naozaj staré a zimy ich zdolali. Taktiež ma veľmi zarmucovalo, keď vyrúbali staré magnólie v brnianskom parku Lužánky. Každý rok, keď zhodili okvetné lístky, sa na trávniku rozprestieralo ružové saténové prestieradlo... Kmene boli rozvetvené blízko pri zemi a vábili deti, aby ich preliezali. Sice neskôr na dané miesto vysadili nové mladé magnólie, ale tým ešte pár desaťročí potrvá, než sa budú môcť priblížiť svojim predchodkyniam.

Keď spomínam vegetačný cyklus rastliny, predstavím si nádherné vedecké ilustrácie - litografie z 19. storočia, kde nájdete naozaj poetickou formou zobrazené všetky informácie o rastline, jej jednotlivých častiach a premenách v priebehu roka.

- Ako prebieha „portrétovanie“ rastliny? Priblížite nám proces vašej tvorby a techniky, ktoré používate.

PAVLA DVORSKÁ:– Pokiaľ ide o moju voľnú grafickú kresbu stromov, najskôr ich kreslím alebo aspoň skicujem - ak je to možné na danom mieste v prírode. Potom kresbu prevádzam do grafických techník - litografie, leptu či linorytu.

Pri vedeckej kresbe používam pastelky a ceruzku. V takom prípade už potrebujem čo najviac informácií o danej rastline či živočíchovi - obrazových (fotografických), ale i písomných, aby som vedela, čo je pre daný druh typické a aké je jeho významné rozlíšenie. Pri botanickej ilustrácii je nespornou výhodou, že živý model môžem mať pri sebe a všetko si prezriem sama. Potom sa zapodievam už len kompozíciou kresby.

- Existujú konkrétne ilustrácie, ku ktorým máte vzťah? Ktoré ste kreslila s osobitnou láskou?

PAVLA DVORSKÁ:– Isto existujú kresby, ku ktorým mám o niečo špeciálnejší vzťah. Sú to kresby, ktoré mi pripomínajú konkrétne zážitky, situácie a ľudí, s ktorými som sa na danom mieste nachádzala. Skôr než som sa vydala na cestu do Compostely, prečítala som si o nej niekoľko publikácií. Možno prvou bola kniha Pustovník od Paola Coelho - dej však končí tam, kde len začína jeden z najkrajších úsekov cesty, v hornatej galicijскеj dedinke O Cebreiro. Odtiaľ zostáva do Santiaga ešte približne 200 km po trase lemovanej nádhernými starodávnymi gaštanmi jedlými. Práve jeden z najstarších a najkrajších stromov sa nachádza v dedine

Pavla Dvorská: Vrba

Tria Castela priamo na námestí. Tam som zažila menšie déja vu, vlastne skôr neuveriteľne milé opakovanie čohosi, čo som čítala v cestopise troch českých katolíckych študentov, ktorí absolvovali cestu do Santiaga z Čiech. V danej dedinke spomínali domorodca, ktorý ich presviedčal, aby si úchvatný gaštan od fotili z konkrétneho miesta, z ktorého sú vraj najkrajšie fotografie. Musel to dobre vedieť, pretože tam žil po celý život. Tohto človeka som stretla aj ja, hoci od zážitku popisovaného v knihe uplynulo najmenej desať rokov. Tento muž ma taktiež presviedčal, nech si strom od fotím z určeného miesta - a po jedinej snímke sa mi vybila batéria vo fotoaparáte. Doma som však skonštatovala, že muž mal pravdu, pretože jeho miesto dodávalo stromu neobyčajný uhol pohľadu, ktorý som si počas celej cesty pripomínala pri kreslení portrétu stromu a potom ešte pri jeho rytí do kameňa.

- Viedli ste si v detstve alebo v dospelosti herbár? Mnohí básnici, napríklad Jan Zahradníček, si zakladali herbár až s encyklopedickými botanickými znalosťami.

PAVLA DVORSKÁ:– V detstve som portretovala rastliny od prvých jarných snežienok až po posledné jesenné kvety. Dalo by sa to určiť nazvať herbárom. Vždy ma mrzelo, že jar je tak rýchlo preč a nikdy nestihnem všetky kvetiny nakresliť. Jar je obdobie, keď by mali byť povinné prázdniny, aby človek stihol vidieť (či kresliť) všetku krásu navôkol...

- Ako výtvarníčka máte vzťah aj k Slovensku, študovali ste u významného výtvarníka Dušana Kállaya. Ako si na toto obdobie spomínate?

PAVLA DVORSKÁ:– Ako malá som bola mnohokrát s rodinou v Tatrách i v Malej Fatre. Slovenská príroda je skvostná. Štúdiom v Bratislave u pána Dušana Kállaya mi veľmi vyhovovalo. Je to otvorený človek, ktorý dokáže v každom žiakovi nájsť jeho najlepšie stránky a pomôcť mu ich rozvíjať. V tej dobe som bola považovaná za zahraničného študenta, čo mi pripadalo zábavné. Bola som v triede spolu s ďalšími

zahraničnými študentmi: Japoncom, Gruzíncom, Slovincom, Srbom a Chorvátom.

So Slovenskom je spätý aj môj manžel už len tým, že jeho prvá žena pochádzala z Banskej Bystrice. Manžel taktiež ilustroval knihy pre nakladateľstvo Mladé letá.

- V knihe *Blížence z krížnych ciest* boli použité vaše obrázky z cesty do Santiaga de Compostela. Ako na vás pôsobili stromy zo svätajakubskéj púte? Kreslili ste ich priamo na mieste? Aký dojem vo vás zanecháva svätajakubská púť, ktorú ste absolvovali už viackrát?

PAVLA DVORSKÁ:– Ako väčšina pútnikov som si písala denník, ktorého súčasťou boli i kresby. Samozrejme som i mnoho fotografovala, pretože kreslenie sa nedá uskutočniť narýchlo a pútnik musí taktiež včas doraziť do ubytovne, aby ešte nebola obsadená a mohol si nájsť nocľah (to sa týka predovšetkým veľmi frekventovanej klasickej francúzskej cesty zo Saint Jean Pied de Port). Nádherné stromy, väčšinou jedlé gaštany (ďalej i duby, buky, bresty) pozorujú generácie pútnikov z okrajov ciest, poskytujú tieň a potešenie pre ľudí i pre stáda kráv a oviec.

Cesta so sebou prináša malé zázraky v podobe stretávania sa s ľuďmi, prírodou, históriou, krásou a so sebou samým. Pretože práve na ceste má človek dost času na premýšľanie, práve na ceste sa cíbi vnímavosť a citlivosť voči maličkostiam všetkého druhu. Ďalšou dôležitou inšpiráciou sú určite zvuky cesty. Rôzne typy cinkania zvoncov ovčích a kravských stád sprevádzané údermi palíc pútnikov, šum vetru v korunách stromov či zvuky mora, ak pútnik prechádza pozdĺž pobrežia. Mám rada románsku kultúru a vďaka týmto cestám som sa mohla prirodzeným spôsobom zoznámiť s kultúrou Francúzska, Španielska či Portugalska. Portugalsko má veľmi rado poéziu, verše sú ešte viac súčasťou street artovej scény a jej oficiálnych odnoží (verše slávnych básnikov vryté do lavičiek) než u nás.

- Ako ste vnímali poéziu Teodora Križku v pripravovanej básnickej zbierke *Blížence z krížnych ciest*? Čo pre vás znamenala táto umelecká spolupráca?

PAVLA DVORSKÁ:– Básne pána Teodora Križku sú krásne a mnohovrstvové. Taktiež majú množstvo rôznych polôh, isto vďaka šírke autorových záujmov a jeho vývoju. Hoci som väčšinu grafik použitých v knižke vytvorila na základe spomienok na svätajakubskú púť, občas ma až udivilo, ako sa niektoré kresby s básňami dobre dopĺňajú. Som šťastná, že som pána Križku mohla spoznať.

- V jednom z textov o vedeckej ilustrácii ste zaujímavo popísali prírodovedné diela A. Dürera. Ktorí výtvarníci vás najväčšmi ovplyvnili? Ku ktorým autorom a obdobiam výtvarného umenia máte vzťah?

PAVLA DVORSKÁ:– Je to pomerne zložitá otázka, pretože mám naozaj veľa obľúbených umelcov. Z modernejších ma oslovuje napríklad Francis Bacon, a vôbec expresívne maliarske, grafické či sochárske vyjadrenie. D ďalších období ma oslovujú el Greco, F. Goya, G. Rouault, E. Munch, V. van Gogh... Niektorí z nich sa tiež v značnej časti svojho diela venovali sakrálnej tematike a iní zas skúmaniu ľudskej duše. Ale hlboko sa ma dotýkajú aj jemné, citlivé, a napriek tomu pre mňa expresívne grafiky už zmienenej Bohuslava Reynka.

- Máte pocit, že sa ľudský prístup k prírode mení? Pozorujete tieto zmeny aj vo výtvarnom umení? Ako sa dívate na vývoj výtvarného umenia?

PAVLA DVORSKÁ:– Výtvarné či vizuálne umenie má v dnešnej dobe mnoho smerov a je veľmi otvorené. Zo súčasných umelcov veľmi obdivujem dielo grafika Michala Cihlářa, ilustrátora a všestranného umelca Petra Nikla a nemenej všestranného umelca Františka Skálu. Slovenská ilustrátorská škola ma taktiež veľmi oslovuje - predchodcovia i nasledovníci, či lepšie povedané žiaci pána profesora Dušana Kállaya (lebo sú od neho často veľmi výtvorne odlišní). Aj žiaci ďalších pedagógov VŠVU v Bratislave získavajú čoraz väčšiu popularitu a patrí im môj obdiv.

Zhovárala sa
Katarína Džunková

Francúzsky básnik Paul Claudel vo svojej prednáške Náboženstvo a poézia uviedol, že najlepšou témou anglickej a francúzskej poézie 19. storočia bola téma vzbury, pretože plne zodpovedá pravde a ľudskej povahe: „Kým bude na svete nespravodlivosť, do tých čias vzbura vždy nájde v ľudských dušiach mohutnú, hlasnú ozvenu. Všetci vieme, že človek má čo povedať na svoju obranu. V prekrásnej Jóbovej knihe, z ktorej Cirkev vybrala deväť lekcii na oficium mŕtvych, Jób sa rozpráva s Bohom celkom slobodne a bez strachu, a keď ho uzdia jeho prestrašení priatelia, odpovedá im sám všemohúci Boh: nechajte ho! Nech spokojne predloží svoju kauzu! - Preto najlepšou poéziou 19. storočia je poézia vzbury. Lenže so vzburou súvisia veľké umelecké nevýhody. Vzbura nevedie nikam. Nechá nás presne na tom bode, kde sme boli na začiatku. A keďže je márna, unavuje a chytro sa nám zunuje. Vzruší, ale nadarmo. Okrem toho najlepšími básnickými témami sú tie, ktoré ja nazývam „komponujúcimi“; tie, čo ako príroda sama vyznievajú plne len v obrovskom rámci rozličných komponentov. Nuž a vzbura „nekomponuje“. Nezladí veci, pretože jej cieľom je diskordantný protest. Prenikavý výkrik protestu nás môže chytiť za srdce, ale nikdy nestvorí harmóniu.“

Čítajú toto Claudelove zamyslenie, zistil som, že skutočne je i v súčasnej slovenskej poézii málo autorov, ktorí svoje básnické témy, ak to tak možno nazvať, vedú v komponujúcej línii. Teda v línii, ktorá zaznieva ako mocná ozvena duchovného sveta a hĺbky autora, stvorená a vložená do duše človeka-básnika jedinou nekonečnou entitou - Bohom. Sledujúc dlhodobo umeleckú tvorbu Teodora Križku, môžem potvrdiť, že je básnikom, ktorý poéziu nepíše, ale komponuje (veď si spomeňme i na slová Jozefa Tótha v doslove jeho

básnickej sklady Beata Nox, ktorú nazval symfonickou básňou). Okrem nej však komponuje a utvára symfonický orchester súčasnej duchovno-kresťanskej literatúry, keď sa neustále snaží, najmä prostredníctvom dvojtyždenníka Kultúra, literárnych besied či celoslovenských literárnych súťaží (Jurinova jeseň i O cenu slovenského učeného tovarišstva), predstaviť tvorbu ďalších talentovaných autorov či autoriek, o ktorých súčasná slovenská literárna obec väčšinou ani netuší, že sú, píšú a neustále na sebe pracujú, napr. Pavol Ondřík, Jozef Tomášik, Michal

ciest (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2014) predstavuje básne ako vypovedané slovo, ktoré je, v symbióze s ilustráciami Pavly Dvorskej, ako sám tvrdí, mocné, pretože je to čin, ktorý je zmyslom jeho života. Slovo transformované do poetickej výpovede je tak jeho cestou. Cestou za najväčším a jediným skutočným Tvorcom.

Básne, obsiahnuté v zbierke, rozdelil autor do dvoch poetických blokov, resp. tvoria ju dve samostatné zbierky, ako uvádza v doslove Katarína Džunková (Lotor po pravici a Jedna ovca zo sta), pričom pre

všimli / všetci, čo uveria, / že kráčam s tabuľkou, / na ktorej bude o tebe stáť: / I.N.R.I.“ Básnikovo svedectvo, ktoré „roznáša vietor, sprievádzaná spiež“, je tak hlasom, dychom, slzou, smútkom, nehou i jasom, zocelené vernosťou a skomponované do celku, vykresané ako kameň o kameň, je ohňom, ktorý zapálil triesku. V komponujúcej línii sa teda rodia verše zapálené ohňom vášne, ktorá sa učí pokore, učí sa radovať i plakať. I preto zbierka obsahuje viaceré „snečné básne“, plné lásky k žene (Impresia, Prsteň, Nokturno 1, Malé radosti), ale i básne

chá, ponúka svetu toľko nádhery „pre srdcia choré údivom“, veď, ako vypovedá v básni Zrkadlá, je to Krása, čo „sa do nás prepadla, / sme predsa božie zrkadlá, / na tisíc čriepkov rozbité / v každom sú celé pažite.“ I to je dôvod, prečo v básni Narodenie vzdáva úctu Božej rodine, pretože jeho „hospodár je dobrý“ a, ako sám básni, odel ho vierou „nech sa upokojím“.

Fakt, že Teodor Križka je básnik pravdy a nie fašle, dokazuje i jeho básne Igric, ktorá symbolicky, prežiarená odhodlaním lotra po Kristovej pravici, deklaruje autorov postoj ku všetkým, ktorí ukazujú prstom, „že taký hriešnik má rád veci sväté“, že je to práve on, ktorý neustále padá na kolena „pred Bohom hudby, ktorý sám je hudbou / a nič, len seba za obeť mu nesiem, / a prosím, prosím rečou takou hrubou, / nech v svojom ohni premení ma v pieseň.“ Básnik veľmi dobre vie, že „faloš a zrada nosí rovnakú / frizúru“, a preto neúnavne prosí Boha ako plátno, aby odtlačil svoju tvár „do ľanu mojej tváre, / daj svetu nádej, / kým svet hoduje / na svojom vlastnom kare.“ Túto nádej chce dať poet svetu rovnako, ako ju dávali svojou tvorbou umelci, ktorým venoval svoje básne, ako maliar Ludovít Fulla, básnik - pirát Krásky Janko Silan, básnik Aloš Stankovský, svätý otec Ján Pavol II. či komunistickým režimom prenasledovaný, odsúdený, väznený a trýznený katolícky kňaz Viktor Trstený.

Taktiež básne zo zbierky Jedna ovca zo sta sú skomponované z piesňových tónov básnikovho srdca, ktoré „krv mení v zrelé vína / pre tých, čo prišli peši / do belavého mlyna“. A tak, komponujúc hudbu, hoci má „len jedno krídlo“, vydáva svedectvo o tom, že „svitá v zátočkách“, že „kde je Boh, tam diabol drzý / pľuje plané horké sliny“, že neskonale ľúbí poéziu, že za každé svoje slovo ručí srdcom nahým a že ženatý s pravdou aj pod zemou bude bohatý. Veľmi dobre vie, že sláva „nie je potlesk davov, / veď možno zajtra pribijú ťa na kríž. / No láska k vlasti, tá vždy bude slávu / tebe, kto poznáš, odkiaľ si, kam patíš.“ Slovenská zem je mu teda milovaným domovom, veď priznáva, že „na tom svete nič viac nemám, / len teba, tvoj spev, tvoje rýmy“, a tak i pre ňu spieva, a tiež pre všetkých, veriacich v Lásku, ktorá pretrvá.

Spomínam si, ako mi Teodor Križka pri našom prvom stretnutí, asi pred ôsmimi rokmi, veľmi výstižne objasnil svoje životné poslanie, ktoré mi dodnes rezonuje v mysli a je mnohokrát i mojim hnačím motorom. To poslanie som si vďaka jeho najnovšej básnickej zbierke mohol - tentokrát už zhmotnené v slove - oživiť nielen prostredníctvom básni, ale aj prečítať na zadnej strane prebalu: „Všetko so všetkým súvisí. My medzi sebou navzájom, my so zemou, po ktorej kráčame, i nebo nad našou hlavou so zemou i s nami. Sme ohnivká reľazena Bytia, ktoré má tak mnoho nádherných mien ako Pravda, Cesta, Viera, Nádej, Láska. Medzi týmito menami pre mňa osobne ešte jasne zvučí meno Krása.“ A skutočne. Básnik komponuje poéziu, ktorá skomponovala jeho život vo víre zeme, sveta, stvoreného zo Svetla a „nie z tmy a z temnej noci“, akoby dnes o to stáli mnohí, premnohí.

Básnik, ktorý poéziu komponuje

Teodor Križka: Blížence z krížnych ciest

Mikuláš, Gabriela Grznárová, Pavol Korba, Katarína Džunková, ktorá je i autorkou nádherného doslovu recenzovanej zbierky, Jozef Páleník a i. Túto záslužnú činnosť koná Teodor Križka už dlhé roky bez toho, aby rozsieval do srdca mladej generácie autorov dekadentnú vzburu, bez hulákania prázdnych slov, ktoré sa navalia na jazyk autora a vzplanú rovnako rýchlo ako zaraz zhasnú. Práve naopak. Svojou tvorbou a kultúrnymi aktivitami buduje priestor pre Krásu, ktorá je vzácna, pulzuje pod povrchom a čaká na chvíľu, kedy aspoň nakrátko vytryskne na povrch, aby sa následne opäť na istú dobu stratila.

Teodor Križka i vo svojej najnovšej zbierke Blížence z krížnych

oba názvy platí - matematicky povedané - spoločný menovateľ, ktorým je človek, stojaci na prahu katarzie. Tým prvým je človek, ktorý uveril v Krista a vyznal svoje chyby, keď sa na kríži ocitá po jeho pravici, a tým druhým je človek, po ktorého si Dobrý pastier musí prísť sám, zanechajúc ostatných deväťdesiatdeväť, pretože mu záleží na každom jednom z nás. I sám básnik sa veľakrát cíti ako lotor po Kristovej pravici, keď v básni Často sa modlím takto spieva: „Možno som lotor / a môj spev / je iba soľou do rany. / No moja ľútosť / vedľa teba visí, / aj keby som ťa prosil iba perami, / na kríži vedľa, tebe po pravici. // (...) // Slabý a nechránený / ako klasy pred búrkou / pôjdem tak, aby si ma

presiaknuté nostalgickým smútkom, venované matke, ktorej tvár na žltnej fotografickej snímke sprítomňuje básnikovi „tvár vzácnejšiu než tucty iných tvári“. Taktiež mu leží, ležal a vždy bude ležať na srdci osud svojho národa i celej ľudskej spoločnosti, nad ktorým často smúti, pretože „božia Európa, náhle bez Boha, / klania sa teľaťu a sebe“, obdivujúc slávu toho, ktorý, ako básnik prorocky volá v básni Lucifer, na štetec namiesto „fariieb dúhy / maliarom sliny napľuje, / luhajúc, že nik druhý / nič krajšie nenamaľuje.“ A tak často kráčajúc s „krížom po plačúcej trávě“, cíti básnik potrebu vypovedať smútok, v ktorom sa však zrkadlí mnoho jasu i nádeje, pretože Božia krása, tak dokonale jednodu-

Tvorbu Teodora Križku na literárnom večere v Slovenskom dome v Prahe uviedol milovník, znalec a skvelý prekladateľ slovenskej poézie doc. Martin Kučera

(Pokračovanie z Kultúry č. 1/2015)

Vojna skončila, začala obnova. USA ponúkli hospodársku pomoc (Maršalov plán) aj strednej Európe. Stalin ju zakázal prijať. Prenasledovaní Židia založili svoj štát - Izrael s hlavným mesto Tel-Avivom. Stalin predpokladal, že predstavitelia sionizmu sa priklonia k ZSSR. Preto dovolil vyzbrojiť armádu Izraela z arzenálu ČSR.

Koncom roku 1948 však Stalin konečne usúdil, že Židia ovplyvňujú Sovietsky zväz väčšími než Sovietsky zväz ovplyvňuje židovský štát. Spontánne prejavy náklonnosti voči Izraelu boli v Moskve evidentné a vyskytovali sa aj v Stalinovom bezprostrednom okolí. Moskovčanom zjavne imponovala nová izraelská veľvyslankyňa Golda Meirová (narodila sa v Kyjeve a vyrastala v Spojených štátoch). Židovské sviatky sa okázalo dodržiavali. Počas Nového roka (Roš ha-šana) sa v Moskve uskutočnilo najväčšie verejné zhromaždenie za posledných dvadsať rokov. Chorálovú synagógu a jej okolie zaplnilo približne desaťtisíc Židov. Keď zaznel zvuk sófary a ľudia si sľubovali, že sa stretnú „na budúci rok v Jeruzaleme“, ovládla všetkých eufória. Sviatok boľševickej revolúcie, 7. november 1948, pripadol na dni hrôzy (Jamim Noraim) medzi Roš ha-šana a Jom kipur. Polina Žemčužinová, manželka komisára zahraničných vecí Viačeslava Molotova, sa v ten deň stretla s Goldou Meirovou a nabádala ju, aby ďalej navštevovala synagógu. A čo bolo horšie, Žemčužinová jej to povedala v jidiš, v materskom jazyku obidvoch žien - v paranoidných podmienkach tej doby to naznačovalo existenciu židovskej jednoty ponad hranice. Jekaterinu Gorbmanovú, manželku ďalšieho člena politbyra Klimenta Vorosilova, ktosi počul zvolat: „Aj my už máme vlast!“

Na prelome rokov 1948-1949 sa v ZSSR začali šíriť antisemitské nálady. Novú líniu nepriamo, no rozoznateľne 28. januára 1949 určila Pravda. Článok o „nevlasteneckých divadelných kritikoch“, ktorí sú „nositeľmi kozmopolitizmu bez štátnej príslušnosti“, spustil denunciačnú kampaň proti Židom vo všetkých oblastiach profesionálneho života. Začiatkom marca museli Židia z redakcie Pravdy odísť. Z Červenej armády prepustili židovských dôstojníkov a z vedúcich funkcií komunistickej strany odvolali židovských funkcionárov. Niekoľko desiatok židovských básnikov a prozaikov, používajúcich ruské pseudonymy, zrazu videlo svoje skutočné alebo pôvodné mená zverejnené v úvodzovkách. Uväznili židovských spisovateľov zaujímavých sa o kultúru v jazyku jidiš alebo o nemecké vyvražďovanie Židov.

V priebehu II. svetovej vojny Stalin dovolil Židom vytvoriť Antifašistický výbor a jeho predstaviteľa (Michoels) poslali agitovať do USA a zháňať finančnú pomoc.

V novembri 1948 úrady formálne ukončili činnosť Židovského Antifašistického výboru a uväznili vyše stovky židovských spisovateľov a jeho aktivistov.

V júli 1951 našiel Stalin spôsob, ako svoje bezpečnostné zložky nasadiť na údajné židovské sprisahanie v Sovietskom zväze. Výmysel o sprisahani, ako sa ukázalo v druhej polovici roku, pozostával z dvoch

časť: najprv mali zabiť Rusov, ktorých verejnosť mohla vnímať ako nepriateľov Židov, a potom mali ich vraždy zamaskovať príslušníci sovietskej bezpečnosti.

Jednou z údajných obetí sprisahania sa mal stať Alexander Ščerbakov, vojnový propagandista, ktorý tvrdil, že Rusi „niesli najväčšie bremeno“ vojny. Dozeral na židovský Antifašistický výbor a na Stalinov príkaz z redakcií novín povyhádzoval židovských žurnalistov. Druhou obeťou mal byť Andrej Ždanov, Stalinov strážca čistoty sovietskej kultúry, ktorý zabránil publikovať

Na jeseň 1952 podrobili vyšetrovaniu ďalších sovietskych lekárov. Ani jeden z nich nemal nič do činenia so Ždanovom alebo Ščerbakovom, ošetrovali však iných sovietskych a zahraničných hodnostárov pred ich smrťou. Jedným z nich bol aj Stalinov osobný lekár, ktorý mu začiatkom roku 1952 odporučil, aby šiel do penzie. Na Stalinov výslovný a opakovaný rozkaz týchto ľudí strašne bili a z niektorých potom vypadli správne, vopred pripravené priznania.

Sofia Karpajová, kardiologička a kľúčová postava medzi obvinenými,

vietskej kultúry.

Tento dohodnutý sobáš zavaňal položením základov dynastickej rodiny, ktorá sa mala stať antitezou Svetlaninej náklonnosti k Židom. Stalin mal vždy za spolupracovníkov Židov, najznámejších z nich bol Kaganovič. Teraz však, keď sa blížil k sedemdesiatke a iste ho čoraz viac znepokojovalo otázka nástupníctva, akoby sa jeho vzťah k Židom menil.

Presne v rovnakom období, v rokoch 1951 a 1952, skrsla v Stalinovej mysli myšlienka, že sovietski Židia sú agentmi Spojených štátov. V Berlíne Američania prelo-

com 30. rokov. Stalin sa pravdepodobne obával rozšírenia vojny či dokonca vojny na dvoch frontoch. V januári 1951 si Stalin zvolal vodcov svojich východoeurópskych satelitov a prikázal im, aby budovali svoje armády a pripravovali sa na vojnu v Európe. V rokoch 1951 a 1952 sa počet vojakov Červenej armády zdvojnásobil.

Len týždeň po uväznení Sofie Karpajovej, 23. júla 1951, Stalin naznačil Klementovi Gottwaldovi, komunistickému prezidentovi Československa, že by sa mal zbaviť svojho blízkeho spolupracovníka Rudolfa Slánskeho, údajne predstaviteľa „židovského buržoázneho nacionalizmu“. Šiesteho septembra Slánskeho odvolali z funkcie generálneho tajomníka komunistickej strany.

Zrejma nevoľa Moskvy vyprovokovala skutočné špiónážne sprisahanie, či prinajmenšom nepodarený pokus. Česi pracujúci pre americkú spravodajskú službu zaregistrovali, že Moskva Slánskemu neposlala blahoželanie k jeho 50. narodeninám (31. júla 1951). A tak začali Slánskeho presvedčať, aby utiekol z Československa. Začiatkom novembra mu poslali list, v ktorom mu ponúkli útočisko na Západe. Kuriér, ktorý mu mal tento list doručiť, bol však v skutočnosti dvojitém agentom pracujúcim pre komunistickú československú štátnu bezpečnosť. List odovzdal svojim nadriadeným, a tí ho ukázali Sovietom. 11. novembra 1951 Stalin poslal za Gottwaldom osobného vyslanca so žiadosťou okamžite uväzniť Slánskeho. Hoci v tom čase Slánsky ani Gottwald predmetný list ešte nevideli, Gottwald

Anton Semeš recenzuje knihu Timothyho Snydera

Krvavé územie

Čiernu knihu sovietskeho židovstva. Ich úmrtia mali predstavovať začiatok vlny terorizmu židovských lekárov, ktorých „financovali americkí pokladníci“, mala sa skončiť až po vyvraždení sovietskeho vedenia.

Jedným z údajných vrahov mal byť židovský lekár Jakov Etinger, ktorý zomrel v policajnej väzbe v marci 1951. Viktor Abakumov, minister štátnej bezpečnosti, vraj o tomto sprisahani neinformoval, pretože sa sám stal jeho súčasťou. Abakumov údajne úmyselne zavraždil Etingera, aby sa neprezradila jeho vlastná úloha v sprisahani. Abakumov Etingera zavraždil, a ten sa tak nemohol priznať k všetkým svojim zločinom. Ústredný výbor vydal 11. júla príkaz na dôkladné vyšetrenie „Etingerovej teroristickej činnosti“. O päť dní nato štátna bezpečnosť zadržala Sofiu Karpajovú, odborníčku na analýzu elektrokardiogramu. V celom vyšetrovaní zohrávala mimoriadne dôležitú úlohu: bola jedinou ešte žijúcou židovskou lekárkou, ktorú mohli dať do súvislosti so smrťou niektorého zo sovietskych vodcov. Skutočne Ždanovovi vyšetrovala srdce a formulovala dve interpretácie jeho EKG. Vo väzení však odmietala súhlasiť s teóriou o úkladnej vražde Ždanova a nebola ochotná ani potvrdiť účasť kohokoľvek iného.

Kauza sprisahania stála na hlinených nohách. Ďalšie dôkazy o židovských sprisahaniach však mohli vyfabrikovať inde. Michoelsovi prirážila aj ďalšia kauza. Vo februári 1944 sa Michoels zapojil do kampane s požiadavkou vytvoriť z Krymského polostrova, z ktorého už Sovieti odstránili všetkých údajných moslimských nepriateľov, Židovskú socialistickú republiku. Krym ležiaci na brehoch Čierneho mora bol prímorským hraničným územím Sovietskeho zväzu. Myšlienka, že by sa mohol stať sovietskou domovinou Židov, sa vynorila opakovane a podporovali ju aj niektorí prominentní americkí Židia. Stalin dával prednosť sovietskemu riešeniu, autonómnej oblasti Birobidžan hlboko v útrobach sovietskeho Ďalekého východu.

sa k ničomu nepriznala. Vyšetrovatelia sa domnievali, že ju zlomia ako prvú, keďže bola Židovka a žena. Napokon bola jediná zo všetkých obvinených, ktorá bola taká silná, že sa držala svojej verzie a trvala na nevine. 18. februára 1953 počas posledného výsluchu dôsledne trvala na svojom stanovisku a otvorene odmietla obvinenia, ktoré proti nej vzniesli. Rovnako ako Stalin, aj ona bola smrteľne chorá, ale na rozdiel od neho si to uvedomovala. Bola presvedčená, že je dôležité hovoriť pravdu. Vďaka tomu spomalila priebeh vyšetrovania. Prežila Stalina, i keď iba o niekoľko dní. Možno sa zaslúžila, že Stalina prežili aj ďalší.

Vo februári 1953 sovietske vedenie opakovane prepisovalo návrh listu, v ktorom Židia kolektívne odsudzujú samých seba. List obsahuje vety, ktoré zneli, akoby ich sformulovala nacistická propaganda. Text mali podpísať prominentní Židia a zverejniť ho mala Pravda.

Stalinova dcéra Svetlana Allilujevová začula, ako jej otec s Canavom dohadoval oficiálnu verziu Michoelsovej vraždy: „Zrazilo ho auto.“ Michoels mal v sovietskej kultúre isté postavenie a jeho politická angažovanosť nebola vítaná. Stalinovo nepriateľstvo voči Michoelsovi ako Židovi však súviselo nielen s politikou, ale aj s rodinnými záležitosťami. Stalinov syn Jakov, ktorý zomrel v zajatí, si vzal za ženu Židovku. Prvou láskou Svetlany bol židovský lekár, ktorého Stalin označil za britského špióna a poslal do gulagu. Aj Svetlanin prvý manžel bol Žid. Stalin ho pokladal za lakomca a zbabelca a prinútil dcéru, aby sa s ním rozviedla a vzala si syna Ždanova, Stalinovho strážcu čistoty so-

mili blokádu, poľskí politici ho frustrovali, na Kórejskom polostrove zúrila vojna a Stalin prinajmenšom vo svojej čoraz nepokojnejšej predstavivosti, opäť čelil nepriateľskému obklúčeniu. Rovnako ako v 30. rokoch, aj v 50. rokoch bolo možné vnímať Sovietsky zväz ako obeť medzinárodného sprisahania, ktoré tentoraz nezosnovali v Berlíne, vo Varšave a v Tokiu (s Londýnom v pozadí), ale vo Washingtone (s Londýnom v pozadí). Stalin zjavne uveril, že tretia svetová vojna je neodvratná a na údajnú blížiacu sa hrozbu zareagoval rovnako ako kon-

bol zrejme presvedčený, že nemá na výber. 24. novembra Slánskeho zatkli a rok ho vyšetrovali.

Konečný výsledok Slánskeho kauzy bol grandiózny: československý politický proces na stalinský spôsob prebiehajúci podľa sovietskych vzorov z roku 1936 s príchutou otvoreného antisemitizmu. Kým medzi najprominentnejšie obeť moskovských procesov z roku 1936 patrili aj niektorí Židia, pred súd ich nepostavili pre ich národnosť. V Prahe malo 11 zo 14 obvinených židovský pôvod a v súdnom spise ich aj označujú ako Židov. Slovo kozmopolita sa používalo, akoby to bol všeobecne známy právny termín. 20. novembra udal Slánsky tón tejto politickej seansy, vyvolávajúc duše komunistov, ktorí šli na smrť pred ním: „Úplne priznávam svoju vinu a chcem čestne a pravdivo opísať všetko, čo som spravil, a zločiny, ktorých som sa dopustil.“ Očividne postupoval podľa vopred navrhnutého scenára. Počas súdu v istej chvíli odpovedal na otázku, ktorú žalobca zabudol položiť. Drogy zabrali!

Slánsky sa priznal k sprisahaniu zahŕňajúcemu celú škálu nutných dobových obsesí ako titoisti, sionisti, slobodomurári a americkí agenti verbujúci výhradne Židov. Medzi jeho údajné zločiny patrilo aj to, že sa s pomocou lekára pokúsil zavraždiť Gottwalda. Všetci štrnásť obvinení žiadali trest smrti a jedenásti z nich ho aj dostali. Keď 3. decembra 1952 kládli Slánskemu na šibenici povraz okolo krku, poďakoval sa svojmu katovi a povedal: „Dostal som, čo si zaslužím.“ Telá jedenástich popravených spálili a ich popol malo ŠTB vysypať do rieky Ohře. Bola veľká poľadovica, takto za Prahou ho vysypali na hradskú.

V tejto atmosfére sa dalo len ťažko predpokladať, že nebude nasledovať verejný monsterproces proti sovietskym Židom. V auguste 1952 popravili v Moskve trinásť sovietskych občanov na základe neopodstatnených obvinení zo špiónáže pre USA, z kozmopolitizmu a sionizmu, a to bez spoľahlivých dôkazov. Týchto ľudí obžalovali zo židovského nacionalizmu a špiónáže pre Spojené štáty na základe dôkazov získaných mučením a potom ich potajomky súdili. Stalin svoje presvedčenie o Židoch pred smrťou netajil: „Každý Žid je nacionalista a agent americkej tajnej služby.“

Sovietsky zväz prežil po smrti Stalina ešte štyri dekády, ale jeho bezpečnostné zložky už nikdy nezorganizovali hladomor alebo masové popravy. Stalinovi nástupcovia sa napriek tomu, že vládli brutálnym spôsobom, zriekli praxe masového teroru v stalinskom zmysle. Nikita Chruščov, ktorý napokon z boja o nástupníctvo po Stalinovi vyšiel ako víťaz, prepustil väčšinu ukrajinských väzňov, ktorých pred desiatimi rokmi poslal do gulagu. Chruščov tak neurobil preto, že by osobne nebol schopný masového vraždenia: správal sa krvílačne počas Veľkého teroru (1937-1938) aj pri znovuzískaní západnej Ukrajiny na konci II. svetovej vojny. Dôvod skôr spočíval v jeho presvedčení, že v Sovietskom zväze už týmto spôsobom vládnuť nemožno. Na zjazde komunistickej strany vo februári

1956 dokonca odhalil niektoré Stalinove zločiny, i keď dôraz kládol najmä na utrpenie komunistických funkcionárov, a nie na skupiny, ktoré postihli oveľa väčšie perzekúcie: roľníkov, robotníkov a príslušníkov národnostných menšín.

Za vlády Chruščova roku 1956 Sovietsky zväz vrhol na územie svojho komunistického satelitu Maďarska. V nasledujúcej občianskej vojne prišli o život tisíce ľudí a sovietska intervencia viedla k výmene maďarského vedenia, jej epilógom sa však nestalo masové krvavé násilie. Po roku 1953 v komunistických štátoch východnej Európy úmyselne zabili relatívne málo osôb. Tieto počty boli oveľa nižšie než počty mŕtvych v období masového vraždenia (1933-1945) a etnických čistiek (1945-1947).

Zabíjanie na krvavom území nadobudlo päť podôb. Najprv Stalin uskutočnil modernizáciu pomocou vnútornej kolonizácie Sovietskeho zväzu. Sovieti vytvorili obrovský systém koncentračných táborov známy ako gulagy, skolektivizované poľnohospodárstvo a budovali továrne, bane a vodné kanály. Keď skolektivizované poľnohospodárstvo viedlo k hladomoru, režim z toho obvinil konkrétne skupiny, v prvom rade Ukrajincov. Začiatkom 30. rokov v Sovietskom zväze umrelo od hladu vyše päť miliónov ľudí, väčšina z nich na Ukrajine. Hlad spôsobilo kolektivizované poľnohospodárstvo, ale za smrť hladom nesie zodpovednosť vládna politika.

Potom sa Sovieti rozhodli pre obnovenie teroru. Počas Veľkého teroru v rokoch 1937-1938 sovietske vedenie identifikovalo roľníkov, obeť kolektivizácie ako najväčšiu hrozbu sovietskej moci. Ľudí, ktorým sa podarilo prežiť hladomor a gulagy, popravili. V rovnakom období sovietske vedenie označilo niektoré národnostné menšiny za nepriateľov. Podľa úradných záznamov popravili počas Veľkého teroru takmer 700-tisíc osôb, ale skutočné číslo môže byť ešte o niečo vyššie. Medzi týmito obeťami boli neúmerne veľa roľníci a sovietski Poliaki.

Roku 1939 Sovieti a Nemci spoločne napadli Poľsko a uskutočňovali politiku, ktorú možno nazvať „anti-osvietenstvom“. Ich argumenty sa opierali o odlišné ideológie, ale prišli k rovnakému záveru: Nemci a Sovieti zabili v rokoch 1939-1941 okolo 200-tisíc občanov Poľska, neúmerne veľa bolo medzi nimi príslušníkov vzdelaných vrstiev reprezentujúcich európsku kultúru, ktorí by sa mohli postaviť na čelo odporu. Keď Sovieti na jar roku 1940 v Katyni a na ďalších štyroch miestach popravili 21892 poľských dôstojníkov a iných osôb, predstavovalo to zrkadlový obraz presne v rovnakom čase prebiehajúcej nemeckej vyvražďovacej kampane. V tom období Sovieti a Nemci zároveň deportovali milión poľských občanov, vďaka čomu sa výrazne rozrástol systém táborov v Sovietskom zväze aj v Nemecku. Nemci posielali poľských Židov do get vychádzajúc z predpokladu, že ich všetkých odtiaľ deportujú inam. Keď sa z get stali improvizované pracovné tábory, od hladu a chorôb v nich umreli desaťtisíce Židov. Po tom, čo Nemci ukončili spojenectvo so Sovietskym zväzom a v júni 1941 naň zaútočili, obidvaja ne-

priatelia, Nemci i Sovieti, zabíjali civilov ako súperiaci komplici. V Bielorusku okupovanom Nemcami Sovieti podnecovali partizánsku činnosť a Nemci na odplatu popravili vyše 300-tisíc osôb. Tieto masové vraždy mali len veľmi málo spoločného s odvetnými akciami v obvyklom zmysle slova. Nemci napokon zastrelili bieloruské ženy a deti ako zbytočné bremeno a mužov vzali na nútené práce. Vo Varšave Sovieti najprv podnecovali poľské povstanie a potom nečinne sledovali likvidáciu povstania a zrovnávanie mesta so zemou. Stalinovým zámerom bolo zlikvidovať okrem Poliakov v Katyni aj zvyšok poľskej inteligencie vo Varšave. Varšavské povstanie však spôsobilo aj to, že Američania a Briti postrehli Stalinovu bezohľadnosť. Americký diplomat George Kennan mal pravdu: Stalinovo cynické zaobchádzanie s Armiou Krajovou bolo fackou britským a americkým spojencom. V tomto zmysle znamenalo Varšavské povstanie začiatok konfrontácie, ktorá sa rozpútala po skončení II. svetovej vojny.

Hitler vychádzal z predstavy koloniálneho odmodernizovania Sovietskeho zväzu a Poľska, ktoré o život pripraví desiatky miliónov ľudí. Podľa vízie nacistického vedenia bolo treba z východného pohraničia Tretej ríše najprv odstrániť obyvatelstvo aj priemysel a potom ho premeniť na poľnohospodársky región spravovaný nemeckou nadradenou rasou. A napokon Generálny plán Východ rátať s deportáciou, so zavraždením, so ztročením alebo asimiláciou ostávajúceho obyvateľstva a po konečnom víťazstve s osídlením východnej Európy nemeckými kolonistami. Životný priestor pre Nemcov sa mal stať priestorom smrti všetkých ostatných.

Keď sa Sovietsky zväz postavil na odpor a bleskové víťazstvo sa nedostavilo, Hitler a nemecké vedenie prispôbili zvyšné tri súčasť plánu zmeneným podmienkam a zabili približne 10 miliónov ľudí, čo bolo menej ako predpokladali. vzdali sa aj pôvodnej koncepcie Hladového plánu a uplatnili ho len v zónach bezvýhradne poliehajúcich nemeckej moci. Aj tak Nemci úmyselne na smrť vyhladovali milión obyvateľov obkľúčeného Leningradu, na následky hladu a chorôb zomreli aj tri milióny sovietskych vojnových zajatcov. Keď sa v zajateckých táboroch rozšíril kanibalizmus (to urobili aj talianski zajatci v Rusku), Nemci to pripisovali nízkej úrovni sovietskej civilizácie.

Štatistika nepopustí: popri miliónoch Židov zahynulo veľké množstvo civilov a zajatých vojakov. O tomto holokauste sa nepíše. Drvivá väčšina Židov nikdy nevidela plynové komory: iba jeden zo šiestich Židov. Nemci ich zásadne strieľali. Po skončení vojny v obnovenom Poľsku veľký počet veliteľov poľskej tajnej polície tvorili Židia. A nanovo rástla voči nim nenávisť.

ZSSR sa začal potom nanovo pripravovať na novú vojnu. USA reagovali novou taktikou: roku 1955 pripojili západne Nemecko k vojenskému paktu NATO. Svojmu nedávnomu nepriateľovi fakticky prepáčili vojnové zverstvá (s. 307).

Autor reportáže sám prežil uránové koncentráky v ČSR a stretol tam veľa svedkov, čo prežili vyššie uvedené udalosti.

JOZEF TÓTH

Oráč dejín

Neovplyvniteľnému historikovi Antonovi Semešovi k vzácnemu jubileu

*Narodil sa tesne po katastrofe sveta,
keď bola brána diabla vojny uzavretá,
a žil ako dieťa slnka a polí
a poznal biedu i hojnosť sveta
i zlobu, ktorá v neláske vyvrcholí.
A tak šiel za hlasom zhora,
kým sa nedostal pre tento hlas
do rúk zvrátencom a do tábora,
kde sa doloval urán,
ktorý žiari ako ten hlas zhora
a stal sa absolventom školy,
v ktorej múdrosť nad hlúposťou a zlobou
tohto skazeného sveta
pravdou a láskou vyvrcholí!
Preto sa stal oráčom
a premeriaval a oral brázdy
dejín sveta i dejín národa
a nad všetkými upírmí vždy zvíťazila
jeho láska, bratstvo a pravá sloboda.
A preoral dejiny stáročí i tisícročí
sám, lebo mal Bohom daný
pluhový, božský lemeš,
preto ho ovenčil Pán všetkých mien a sveta
rodinným menom Semeš.
A páni sveta to chápali
ako vidiaceho muža,
ktorý nachádza a vidí
malé i veľké veci
a má dar zhodnotiť,
čo je vo veľkom i malom vreci!
A tak sa dejiny stali jeho poľom,
ktoré preorával i preoráva,
lebo jeho pluh má božský lemeš
a on „roe“ - vidiaci vidí, čo iní nevidia
a nevideli,
a preto sa volá Semeš!
A posunul nás cez tieto brázdy
späť o tisíce rokov
a našiel v nich našu reč
i naše stopy.
A postavil nás na najvyššiu postáť
starej i prastarej Európy!
Preto pri jeho sviatku,
sviatku života,
spievame pieseň vďaka a bratstva
všetci,
no najmä bratia z jeho kraja,
z kraja najlepšieho vína:
Žehnaj Ťa Boh,
drahý Tonko,
Ty sliedič našich dejín
a dejín posvätného sveta
kde kvitne naša domovina!*

Vo svetových dejinách sa máktoré krajiny ocitli v takej krízovej situácii ako obyvateľia Poľska po porážke v septembri roku 1939. Krajina obsadená v takmer celej časti nemeckou armádou so všetkými negatívnymi dôsledkami a zvyšná časť pričlenená k Sovietskemu zväzu. Možnosti úniku z tohto zovretia boli minimálne. Príslušníci porazených poľských vojenských zborov sa ocitli o hlade buď v ohradených zajateckých táborech a čakali na odsun do Nemecka na nútené práce, alebo sa skrývali v beznádeji doma po horách a samotách. Tí, ktorí aspoň trochu dúfali v ohľaduplnosť blízkeho slovanského brata, skončili najhoršie. Katynský les a jemu podobné remízy a lokality natrvalo pochovali nielen ich telá, ale surovosťou a bezohľadnosťou aj akúkoľvek nádej v aspoň minimálny ľudský súcit.

Treba však povedať, že veľká časť porazeného vojska pochodu na východ nedôverovala. Aké-také únikové cesty boli cez Rumunsko a samozrejme aj cez Slovensko, kde mali Nemci len minimálnu kontrolu. Cez naše územie sa dostávali do Maďarska a odtiaľ tajnými cestami hlavne do Francúzska, kde sa už formovali oddiely armády generála Stanisława Maczeka. O prieniku a pohybe týchto vojenských utečencov z Poľska cez naše územie je málo informácií. Nevenovala sa im pozornosť, pretože v ich súvislosti sa pravdepodobne nevyškyltal na Slovensku žiadny incident. Okrem toho tak obyvateľstvo ako aj štátne orgány chápali ich situáciu. Preto jedni sa im snažili pomáhať, ako sa dalo, a druhí prizmúrili aspoň oko. Títo „cezpoľní“ Poliaci prežili v Maďarsku, v Taliansku, vo Francúzsku a vo Veľkej Británii ďalšie, omnoho dramatickejšie kalvárie, takže Slovensko bolo pre nich len malou ľahkou epizódou, a tak v ich pamätiach aj takmer zaniklo. No a na rôznych frontových poliach druhej svetovej vojny, najmä v Taliansku a vo Francúzsku, našli desaťtisíce Poliakov svoj koniec. Tí, ktorí prežili, nemohli sa po skončení vojny vrátiť domov. Rozišli a usadili sa v rôznych krajinách. Tam zapustili korene, aklimatizovali sa a dlhé desaťročia mohli o rodnom Poľsku len spomínať. Nebezpečný bol dokonca akýkoľvek kontakt s príbuznými doma.

Prienikové cesty týchto poľských vydedencov viedli hlavne cez Spiš, Oravu a Kysuce. Z východného Slovenska sa dalo prejsť do Rumunska. História a priebeh takejto udalosti zo života poľského dôstojníka Jána Caputu nám umožní odkryť aspoň trochu z tohto obdobia, a to z viacerých hľadísk. Mal som možnosť vypočuť si od neho tento úsek života v rokoch 1968 - 1969, keď som pod jeho vedením pracoval na Výskumnom ústave poľnohospodárskom vo Švajčiarsku ako mladý adept. Okrem toho prechod cez Slovensko opisuje vo svojich pamätiach, ktoré sa mi dostali do rúk od jeho priateľa Prof. dr. Ing. Stanislava Kopca z Krakova.

Dr. Ján Caputa sa narodil roku 1912 v roľníckej rodine v Lodygowiciach pri Żiwci. Po skončení strednej školy študoval poľnohospodárstvo na Jagelonského univerzite v Krakove, kde po jej obsolovaní aj zakotvil ako asistent. Po vpáde nemeckého Wehrmachtu do Poľska narukoval do zákopov pri Poznani v hodnosti poručíka oddielu horských strelcov. Slabo vyzbrojená a nepripravená poľská armáda po niekoľkých troch týždňoch vojny skončila a tak ako státisíce jej príslušníkov aj Jan Caputa padol do zajatia. Sám potom neskoršie dokladoval nevysvetliteľnú politiku poľskej vrchnosti, ktorá síce bola informovaná o príprave nemeckého útoku na Poľsko, ale ho ignorovala. Obyvateľstvo uspokojovala, že obavy sú zbytočné a veľké vojenské prehliadky nemeckej armády v mestách s tankami a obrnenými útočnými vozidlami sú len atrapy a imitácie zbité z dosiek respektíve potiahnuté tmavosivými plátom.

„Potom som tie „drevené atrapy“ pocítil na vlastnom chrbte...!“ -vravieval.

Nasledovalo zajatie a internovanie v nemeckom zajateckom lágri, odkiaľ sa mu podarilo utiecť a rizikovými cestami sa dostal do rodnej dediny. Rátalo sa s masovým hnutím odporu, preto organizoval spolu s inými bojové skupiny v horách. Nástup nemeckej sily bol však silný a dôsledný a navyše bol aj na neho vydaný zatykač. Jediná cesta bola útek za hranice do takmer neznáma. Od miestneho vojta (starostu) sa mu podarilo zaopatriť falošné doklady a zároveň priepustku na tri dni, aby dovedol naspäť do Poľska svoje vystávané rodiny, ktoré sa vrah nachádzajú na Slovensku v dedine Hontianske Nemce.

Poľský dôstojník spomína na Slovensko...

A tak sa Jan Caputa spolu s kolegom Krzysztofom vydali na cestu. Prechod bol cez Oravskú Polhoru. Slovenský pohraničník zbežne skontroloval doklady a nakoľko poznal: „Ale aby som vás do týždňa videl nazad...!“ Túto epizódu im zostala celý život v myslí s poznámkou, že ich možno vyzerať doteraz. V dedine im kontrolovali doklady dvaja príslušníci Hlinkovej gardy. Prepustili ich bez problémov. Na ústretovosť našich ľudí, pohostinnosť a porozumenie však nikdy nezabudol a do smrti naň spomína:

Prvé pohostinstvo na Slovensku im poskytila rodina Václava Kubelku v Rabčí na Orave. Najťažšie rozhodnutie im prišlo pri tvrdošine. Tam sa cesty rozdeľovali a jedna viedla ešte cez Trstenú naspäť na Podhalie, Nowy Targ a Zakopané. Mysľou sa im premietalo, že ak sa rozhodnú nadol, bude to odlúčenie od svojich na veľmi dlhú dobu, alebo možno aj natrvalo. „Dlho sme sedeli pri ceste a pozerali smerom nahor“ - hovorieval. Ale nakoniec sa vybrali dolu Slovenskom.

Ďalšia zastávka večer bola v Nižnej na Orave, kde ich prichýlila veľmi ochotne Korčúškova rodina č. d. 119. Ich meno i miesto, ba dokonca i číslo domu si pamätal nadosmrti. Na druhý deň cesty dolu Oravou ich zastihlo veľmi nepriaznivé počasie. Tu im pomohli rodiny v Bzinách pri Dolnom Kubíne, kde sa zohriali a usušili. Ďalší deň navečer dorazili do Korytnice- kúpeľov. Bol už november a deň krátky. Nocou sa neodvážili pokračovať, pretože by to mohlo vzbudiť podozrenie. „Išli sme vždy len cez deň, pretože za bieleho dňa sme boli menej nápadní!“

V Korytnici v kúpeľoch bol ešte hore prevádzkar a kuchár v kuchyni. Predstavili cieľ a účel svojej cesty a poprosili o prenocovanie. Prevádzkar sa ich zo žartu dva krát opýtal kto sú a kde idú a nakoniec to sám upresnil: „Nebojte sa, my to poznáme! Najdete po žiadne rodiny! Vy ste poľskí dôstojníci a utekáte z krajiny..! Tu si zajedzte a vyspite sa!“ Dostali večeru aj nocľah a boli veľmi priateľskí.

Na druhý deň pokračovali lesnou cestou na Donovaly. Bol už sneh, ktorý neustále padal a sadla aj hustá hmla. Dnešnej cesty vtedy nebolo, len chodník, ktorý sa v hmle stratil a zapadol snehom. Zabľúdili! Kolega Krzysztof odpadával a Jan Caputa ho musel miestami aj niesť. Vysilení a mokří si sadli pod hustého smreka. Zo silami boli na dne. V tej kritickej chvíli však počuli spev. Ticho a hustá hmla ho prenášala do diaľky. Išli za ním. Tak sa dostali na Donovaly ku kostolu. Vychádzajúci ľudia sa ich ujali. Zobrali ich domov, dali možnosť vysušiť, oddýchnuť aj prenocovať.

Ako ďalší deň spomína Babinú, č. d. 117 a na piaty deň im prišlo do zajatia

cez hranice. Ako jednoducho a bezpečne? V Hontianských Nemciach sa opýtali prvej ženy ktorú stretli a tá zareagovala: „Ój, chudáci Poliaci!“ -poľtovala ich. „Dá sa prejsť jednoducho. Medzi piatou a ôsmou hodinou večer sa menia patrole a v tú hodinu je hranica naisto voľná! Počkajte si a uvidíte...!“

A tak sa na druhý deň dostali do Budapešti. Tam ich však zatkli. Maďarom výhovorky neplatili, ani ponuka ako poľnohospodárskym odborníkom dakde pracovať. „Takých máme dost!“ - povedali a našli sa za ostatnými drôtami a múrmi. Podľa všetkého hore na Budapeštianskom zámku boli internované ďalšie stovky podobných a z citadely bolo počuť večer ťahavý smutný hlas

ných obkladom. Za túto prácu dostávali stravu, núdzové bývanie a 6 frankov na deň. Malá skupina z nich, ktorá nedostudovala v Poľsku, mohla pokračovať na univerzite v Zurichu. Boli to naozaj obdivuhodne veľkorysé počiny zo strany švajčiarskych úradov. A pretože Jan Caputa hovoril dobre nemecky, robil študijným tlmočníka.

Organizovali sa však poľské bojové útvary v Anglicku. Poľské oddiely v snahe pomôcť taktu vlastnej krajine, presunuli sa teda do Veľkej Británie. Tam ich Angličania nasadili na obranu pobrežných oblastí v juhovýchodnej časti.

Vojna skončila, ale Poľsko na veľkú radosť dôvod nemalo. Stalin si nárokoval na absolútnu kontrolu tohto územia,

pretože Poliakom neveril. Východnú časť pripojil ku ZSSR a na západe im vyčlenil čiaru Odra-Nysa. Hranice sa pre Poliakov hermeticky uzavreli zo všetkých strán štyri metre vysokým ostnatým drôtom napojených na elektrinu so strážnymi vežami a patrolujúcimi pohraničníkmi. Ministrom obrany nemohol byť Poliak, ale bol ním maršal Konstantin Konstantinovič Rokossovskij. Tak isto na čelo poľských armádnych zborov a jednotiek bolo dosadených niekoľko tisíc sovietskych dôstojníkov a „poradcov“. Akékoľvek snahy o poľskú politiku v tejto oblasti končili v trestaneckých pracovných táborech, alebo na Sibíri.

Za tento doslova neveriteľný stav poľských utrpeniach a bojoch poľského národa vinili Poliaci politiku západných krajín, ktoré sa na tento stav pozerali bez štipky reakcie. Generál Stanisław Maczek napríklad na protest odmietol a vrátil všetky rády a vyznamenania z Francie, Anglicka i USA a neprevzal ani nárok na vojenský dôchodok. Zamestnal sa ako obyčajný robotník a zomrel vo veku 102 rokov v roku 1992 v Holandsku.

Aj Jan Caputa mal cestu domov zahradenú. Vo Švajčiarsku ho prijali ako poľnohospodárskeho odborníka na Výskumný ústav do Zurichu - Oerlikonu a v neskorších rokoch po doktorskej habilitácii uspel na konkurze za riaditeľa Výskumného ústavu poľnohospodárskeho v Nyone pri Ženeve, kde sa stal riaditeľom.

Dr. Caputa počas jedného z poľných odborných výkladov

Prvý raz prišiel na Slovensko v júli roku 1968 na medzinárodný kongres do Banskej Bystrice, kde sídlil náš Výskumný ústav pre trávne porasty a horské poľnohospodárstvo. Pri úvodnej slávnostnej večeri predniesol pred celým medzinárodným spoločenstvom dŕavkovný príhovor tohto znenia:

„Pozdravujem srdečne slovenský národ, ktorý sa mi stal za môjho života druhým po mojom vlastnom! Nikde, v žiadnej krajine som sa nestretol na mojej životnej púti s takými dobrými ľuďmi, porozumením, ľudskosťou, ochotou a pomocou ako tu na Slovensku. Ďakujem, vždy spomínam a nikdy nezabudnem...!“

Dr. Jan Caputa sa počas rokov vypracoval v krátkom čase za jedného z najpoprednejších odborníkov vo svojom odbore na svete. Prednášal na viacerých univerzitách a do roku 1985 nebolo ani jedného európskeho, alebo svetového kongresu z jeho špecializácie - poľnohospodárstvo v horských oblastiach, biológia a šľachtenie rastlín a ekológia krajiny, kde by nebol mal hlavný, alebo zásadný referát. Mnohým dokonca udával zásadný tón, ktorý sa potom odrážal v diskusiách, alebo ďalších referátoch. Jeho slovo malo veľkú váhu. Dlhé roky bol medzinárodným expertom organizácie FAO/OSN. Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo. Viedol medzinárodné výskumné projekty a ako expert navštívil mnoho krajín, hlavne rozvojových. Napísal do stovky vedeckých prác, uverejnených hlavne vo Švajčiarsku, Francii, Taliansku a Anglicku. Jagelonského univerzita v Krakove mu udelila čestný doktorát. Od poľskej vlády dostal viaceré vyznamenania a hlavne veľký Železný kríž za zásluhy v odboji. Kedykoľvek však prechádzal cez Slovensko, zastavil sa na všetkých odpočinkových miestach z tých čias a osobitne zotrval na chvíľu v modlitbe v kostole na Donovaloch.

V roku 1969 mohol prijatť aj prvých štážištov zo Slovenska. Potom na dvadsať rokov sa na našu škodu tieto možnosti zastavili. Ale vedecko-výskumnú spoluprácu nám naisto prerušit' nemohli a my sme z nej mnoho získali. Nesplnil sa mu však celoživotný sen, aby mal malý domček-chatu v Karpatoch, tam na úpätí Pilska, ale tak, aby polovica stála na Slovensku s druhá v Poľsku. O tom často snoval a rozprával. Do konca života mi však zistil a rozprával na Výskumný ústav do Zurichu - Oerlikonu a v neskorších rokoch po doktorskej habilitácii uspel na konkurze za riaditeľa Výskumného ústavu poľnohospodárskeho v Nyone pri Ženeve, kde sa stal riaditeľom.

V období okupácie Poľska bolo na území Slovenska viaceré záchytných bodov, ktoré Poliakom poskytovali aspoň na krátky čas azyl. Jeden z nich bol tábor pri stavbe Oravskej priehrady v Ústí nad Oravou. Tam sa prechodne zamestnávali, alebo aspoň na krátky čas v ňom mnohí pobudli na ceste do cudziny. Takéto záchytné body boli aj na Spiši. Ako mi spomínala pani Helena Wildeová -Kordová, pôvodným menom Karpiaková / Vdova po plk. Alexandrovi Kordovi, odsúdenom a zavraždenom v žalári v r. 1958, korunná svedkyňa v beatafikačnom procese s bl. Zdenkou Schelingovou, v okolí Kežmarku boli takéto rodiny, ktoré prechovávali a ukrývali poľských utečencov a pomáhali im pri prechode Slovenskom dopravou aj dokumentami. Naša historiografia by sa mala týmto obdobím skutočne viacej zaoberať. Slovenský človek v nepriaznivých časoch vedel veľmi dobre kde je jeho miesto a prejavoval lásku k blížnemu nielen proklamovane v kostole, ale aj v dennom živote, ako svedčí dopodrobna aj zverejnený príbeh Dr. Jána Caputu.

JOZEF HABOVŠTIAK

Mons. Ľudovít Baláži svojim fyzickým zjavom upúta každého, s kým sa stretne: vysoká statná postava, široké ramená, ušľachtilé črty tváre, poznačené vekom; pohybuje sa dôstojne, primerane veku, ale vzpriamene. Vzdelanému človeku, ktorý čo-to vie o stredovekých rytieroch, môže pripomenúť niekdajšieho rytiera, príslušníka jedného z križových rádov, ustanovených na obranu Božieho hrobu kedysi v 11. a v 12. storočí po Kristu. Ale my ho poznáme a keď pristúpime k nemu bližšie, vystrie voči nám svoje ruky a jeho mužná tvár znežnie, na jeho tvári sa usadí úsmev a jeho oči sa tiež usmejú a v tomto úsmeve sa odráža skúsenosť človeka, ktorý v živote mnoho videl i mnoho sám prežil. Z toho pramení jeho dôstojnosť kmeťa aj bez toho, aby ste poznali jeho osobnosť a životnú dráhu.

Ak máte šťastie, aké som mal ja, že sa mi ho podarilo podnietiť na dlhší rozhovor a nazrieť trochu do jeho minulosti, utvrdíte si svoj prvý dojem - áno, je to skutočný rytier, ale nie ako majster meča, ale ako rytier Boží, majster slova, jeden z množstva Kristových učeníkov, ktorý zasvätil svoj život službe Božej lásky k blížnemu.

Po prvýkrát som ho stretol pred rokmi v čaporskom kostole počas bohoslužby, ktorú celebraval v sprievode ministrantov. Vypočul som si jeho kázeň a bol som nadšený. Starý kňaz a takú dlhú homíliu predniesol výrazným, mužným hlasom, starostlivo premyslenú a dokonca vypointovanú. Keď som sa u syna dozvedel, že tento kňaz má už vyše deväťdesiat, bol som priam šokovaný. Odvtedy pri návštevách rodín svojich detí, ktoré všetky žijú v obci Cabaj-Čápor pri Nitre, mal som neraz možnosť sa s ním stretnúť pred kostolom po bohoslužbe. V tomto roku od začiatku má každé stretnutie s ním je výnimočné, pretože sa Mons. Ľudovít Baláži vo februári dožil 95 rokov. A to je čo povedať, keď ho vidíte ešte samostatne pokľaknúť pred oltárom s malou oporou ruky o okraj oltára, odsľúžiť bohoslužbu a samostatne rozdávať sv. prijímanie.

Asi pred dvadsiatimi rokmi položili vtedajšiemu pápežovi Sv. Jánovi Pavlovi II. otázku: „Sv. Otec, ako to, že za čias Krista i po jeho zmŕtvychvstaní sa udialo veľa zázrakov a dnes sa zázraky na Zemi vytratilí?“ Sv. Otec pohotovo reagoval: „S tým nemôžem súhlasiť. Aj dnes sa dejú zázraky a niektoré sú permanentné a dostupné pre každého. Ale dnešní ľudia sú málo všímaví.“ A začal vypočítavať... Zapamätal som si dva: komunitu rehoľníkov v Hirošime, ktorej členovia, šesť alebo sedem európskych kňazov, čo žili v duchu odkazu Matky Božej z fatimského zjavenia v roku 1917, prežili výbuch atómovej bomby v epicentre výbuchu, v bode zero! Druhý a dodnes existujúci zázrak spomenul obraz Guadalupej Matky Božej, stále vystavený v bazilike na jej počesť v Guadalupe, dnes časť hlavného mesta Mexika.

Skutočne zázraky sa dejú v živote každého človeka, aj v živote každého z nás i naokolo nás. Je iba potrebné, aby sme boli pozorní, vedomejší... Pre mňa je takým zázrakom život každého človeka, najmä kňaza, ktorý trpel počas totality vo väzniciach, bol vystavený hladu a rôznym telesným a duševným príkoriam a predsa sa dožíva vysokého veku. Pre mňa je takým zázrakom aj otec Ján Chryzostom kardinál Korec, i otec Ľudovít, Mons. Baláži z obce Cabaj-Čápor.

Narodil sa 5. februára 1920 vo vtedajšej samostatnej obci Čápor, ako posledný z trinástich detí v katolíckej hlinkovskej rodine a tá ho formovala

na celý život. „Až keď som bol kňazom, preniklo mi do uší, že moja matka sa po celý čas mojej mladosti modlila denne za to, aby som sa stal kňazom.“ Ale jeho cesta k oltáru nebola priamočiara a rodičia mu poskytovali úplnú voľnosť v rozhodovaní, čo ináč ani nebolo možné v takej početnej rodine. Najskôr chcel byť baťovcom a šiť obuv, potom po skončení

gymnázia s Jozefom Illešom odišiel do Viedne na štúdium zverolekáctva, ale aj toho sa vzdal, až nakoniec zakotvil v nitrianskom seminári.

Tam prežil aj kobercové bombardovanie mesta 26. marca 1945, tri dni pred prechodom frontu.

„Boli sme práve pred Veľkou nocou v našej seminárnej kaplnke na krátkej duchovnej príprave, keď nám do uší doľahol zvuk sirén a hneď na to padali bomby. Jedna prerazila strechu a zastavila sa - ako sa neskôr ukázalo - na hrade nad nami. Mohutný krištáľový svietnik padol na zem medzi kňazom a nami v laviciach a nikoho nezabil. Ale ďalšia bomba padla do átria budovy a vyrazila krásnu vitráž z okna kaplnky a zaspala nás úlomkami skla a prachu. Ale sme všetci aj s našim spirituálom Žatkom vyšli z tejto katastrofy úplne zbračne bez úhony. Tí mladší, odišli pomáhať zväžať ranených a mŕtvych a my, čo sme mali pred vysviacou, sme trochu upratovali trosky v miestnostiach, kým nás neposlali domov k rodinám.“

Jeho prvé pôsobiská ako kaplána boli vo Valaskej Belej, potom v Divine pri Žiline. To už bolo v čase najtuhšieho revolučného teroru začiatkom 50. rokov po tzv. víťaznom februári. Kvôli cyklostilovanej protikomunistickej publikácii, ktorú si študenti odniesli z jeho knižnice „Hmota sa búri“, dostal sa do vyšetrovacej väzby a po dvoch rokoch konečne aj k súdu a odsedel si tri roky v Leopoldove.

„V Leopoldove už bolo lepšie, ako vo vyšetrovačke; okrem toho, bola to skutočná škola života. Tam som sa stretol s mnohými významnými Hlinkovcami: tam som videl prof. Murína vynášať kýble z ciel na dvor do kade. Tam som sa stretol so Šaňom Machom, ktorý bol v knižnici, s ministrami Medrickým, ktorý predával zeleninu z väzenskej záhrady manželkám bacharov, čo žili v priestoroch väznice, s Tidom Gašparom, ktorý bol v prácovní a s mnohými ďalšími, aj s katolíckymi kňazmi a biskupmi.“

Po odpykaní trestu vrátil sa na svoje posledné kaplánske miesto v Rajci, kde bol farárom Alojz Marsina zo známej katolíckej intelektuálskej rodiny, strýc významného slovenského historika, profesora Richarda Marsinu a nebohej Marty Marsinovej. Po jeho smrti sa stal farárom v Rajci, ale nie nadhlo, pretože cirkevný tajomník namietal, že sa priatelí s Hlinkovcami a s Ďurčanského rodinou a tak ho vymenili s farárom Krčmárikom v Krasne na Kysuciach, kde sa stal správcom fary, trocha v závetri od rušného spoločenského života v Žiline a okolí.

Bola to jeho najdlhšia životná štácia, pretože v Krasnom prežil v pastoračii 32 rokov, vybudoval kostol a pomáhal ľuďom, ktorí v takej dobe sa nechceli zriecť viery a najmä výchovy detí v náboženskom duchu, ako mohol. A opäť on sám potvrdzuje to, čo sme povedali na začiatku o zázrakoch:

„Pri výstavbe kostola som si opäť

uviedol, že zázraky sa dejú stále v každej dobe tam, kde je pre zásah Boha pripravená pôda. Neviete si predstaviť, čo to bolo stavať kostol v časoch 'reálneho socializmu'. Obetaví Kysučania, akých možno stretnúť len na Horniakoch, urobili čo mohli, ale bolo treba aj také materiály, ktoré boli z dovozu a za tým bolo treba vycestovať do Prahy na Ministerstvo vý-

sa Dr. Javorka vyjadroval aj o Rusoch. Problém bol vyjsť s neruskými boľševikmi, ktorí na dne srdca a svojho svedomia už nemali žiadne svetlo.“ Dnes už vieme, že do chvíle Žukovovho víťazstva nad Berijom a jeho NKVD, ktoré ovládlo všetky zložky života v Sovietskom zväze, Rusi nevládli nad svojim osudom, ale cudzinci... Ešte aj veliteľom tábora v gulagu bol nerus.

álneho a kultúrneho poľa v USA Marcusovou ľavicovou filozofiou, ktorá priviedla Západ k morálnemu rozkladu. Viac, vid' - <http://romanprazak.blog.idnes.cz/c/95274/>

„Pápež Sv. Ján Pavol II. stal sa veľkým v ľudských dejinách svojím vplyvom na premenu sveta i svojím utrpením. On to bol, čo na sklonku svojho života povedal, že Slovensko ešte čaká veľká úloha. Myslím si, že táto chvíľa nastala v referende o rodine. Verím, že dopadne dobre. Ale napriek všetkému, už to, že sa konalo, je výzva svetu, celému Západu, aby si neodsúhlasil svoj rozklad a zánik tichým mlčaním!“ Čo k tomu dodať? Hádám len toľko, že referendum sa stalo lakmuskovým papierom a prejavilo pravé zmýšľanie mnohých pri obhajobe jedného z najzákladnejších ľudských práv bez hľadu na náboženstvo a svetonázor. Ide totiž o zachovanie základných princípov ľudskosti a európskej kresťansko-judaistickej civilizácie, ktorá priviedla ľudstvo k súčasnému vedeckému a technologickému rozvoju. Žiaľ v oblasti spoločenských vied a ľudských vzťahov - k úpadku. Ukázalo stotočnosť intelektuálov i politikov a teraz je len na občianskej statočnosti každého z nás, aby sme pri voľbách posudzovali uchádzačov nie podľa prežitých šablón: ten je kadehák, ten je liberál a taký a onaký, ale podľa toho, aký má charakter v rozhodujúcich chvíľach pre našu spoločnosť.

Napriek svojmu pozhnanému veku, Mons. Baláži sa zaujíma o všetko: o vývoj spoločnosti, sveta a kresťanstva v ňom. Odoberá dvojtýždenník Kultúra, Katolícke noviny a prostredníctvom svojej netere a jej dcéry, s ktorými žije, využíva možnosti doteraz slobodného prieniku informácií prostredníctvom internetu. „My sme o takýchto vynálezoch kedysi ani nesnívali. S takouto technikou by sa nám ináč vydávali samizdaty! Ale dnes už je to pre mňa neskoro, už sa na to nedám, ale veľmi rád túto službu využívam cez mladých príslušníkov našej rodiny.“

Abyste sme uzavreli jeho životné putovanie treba nám ešte povedať, že po novembrovom prevrate 1989 nastal pohyb aj v Cirkvi v Slovenskej republike. Ako hlava dvoch dekanátov v Čadci aj v Kysuckom Novom Meste prepustil miesto mladším a pohlol sa nadol bližšie k rodisku. V roku 1990 prijal ešte miesto farára v Ivanke pri Nitre, aby nakoniec trvale zakotvil v rodnej obci, kde žije dodnes a miestni správcovia fary mu umožňujú, pokiaľ mu na to sily stačia, pôsobiť v pastoračii aj naďalej.

„Vrátil som sa do svojho rodiska, ale už tu zo svojich rovesníkov nikoho nestretám... A obec Cabaj-Čápor, moje rodisko, už nie je tou dedinou, čo bola v časoch mojej mladosti. Komunizmus zlikvidoval drobné roľníctvo. Zo slobodných, nezávislých gazdov a ich potomkov urobil nádeníkov, závislých na zamestnávateľovi, alebo štáte. V Poľsku, napríklad, ešte z diaľnice vidíte na lúkach a pastvinách stáda oviec, a popri dedinách stáda dobytky alebo pri domoch jednotlivo sa pasúce kravy alebo kone. Mäso a potraviny vyvážajú, a nie ako u nás, že takmer všetko dovážame... Táto skutočnosť zmenila aj charakter našej dediny. Ale aj tak som rád, že žijem na dedine.“

Končíme svoje stretnutie s Mons. Ľudovítom Balážim a želáme mu v mene svojim i v mene rodákov, i tých, ktorých v živote viedol a usmerňoval, dobré zdravie a pohodu života ako dar od Toho, v službe ktorého strávil svoj život. „Sto ľat, sto ľat,“ otec Ľudovít!

EMIL VONTORČÍK

Rytier Božieho slova

stavby. A uspel som, hoci som to, pravdu povediac, ani veľmi neočakával. 'Když je to na kostel, něco udeláme...' A urobili. Materiál dokonca dopravili do Krasna a faktúra neprišla dodnes...“

Na Kysuciach sa stretol s bývalým rektorom vatikánskeho inštitútu, zameraného na obrátenie Ruska (Collegium russicum v Ríme), s Dr. Vendelinom Javorkom, prominentným vatikánskym väzňom potom, čo bol s ďalšími významnými väzňami vymenený v Berlíne za sovietskych špiónov a mohol sa vrátiť domov na Slovensko. Bol to veľmi múdry kňaz a diplomat, ktorý strávil v sovietskych gulagoch desať rokov!

„Sprostého alebo jednostranne vychovaného človeka nepresvedčíš o svojej pravde, ba ani nemôžeš, pretože žije v systéme, kde nikomu nemôže dôverovať, ak chce prežiť na slobode. Ale čo môžeš urobiť je to, že sa budeš správať k nemu ľudsky, ako k rovnocennému partnerovi.“

„Túto zásadu,“ ako dnes hovorí Mons. Baláži, „a mnoho ďalších som si všteplil do srdca a veľmi mi pomohli. Kysučania sú dobrí ľudia, a podobne

Až nástupom Chruščova nastal v tomto smere pomaly obrat.

Kysučania mu prirástli k srdcu. Mnohí z tých, čo krstili verejne či potajme, deti obyčajných ľudí i tých v politickom postavení, sú už dnes na dôchodku alebo sa k nemu blížia. „To sú moje dcéry a synovia, to sú moje deti!“

A oči mu pri týchto slovách zvlhnu.

Priniesol veľkú obeť Bohu i veriacim tým, že sa vzdal rodiny, aby patril všetkým. Miluje deti, ako objekt hodný lásky v rodine i v spoločnosti. Preto sa ho bytostne dotýka genderovská ideológia a jej násilná implementácia do spoločnosti v čase, keď sme si v postkomunistických krajinách ešte nevydýchli z duchovného útlaku a protináboženskej propagandy a násilia. Teraz človek chápe, že politika rozkladu tradičnej rodiny na kresťanskom základe sa dlhodobo starostlivo pripravovala, počnúc od vzniku svojho marxistického inštitútu, tzv. Frankfurtskej školy v Nemecku v roku 1923, cez útek jej členov po nástupe Hitlera do USA na Columbijskú univerzitu v New Yorku, až po ovádnutie intelektu-

